

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΤΡΙΤΟ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

(Επίτου και Ὑφηγητοῦ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῷ
Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.)

ΕΤΟΣ Β΄.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ν. Γ. ΠΑΣΣΑΡΗ

Ὁδὸς Εὐριπίδου 51.

1874.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΑΡΙΣΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΒΑΣΙΣ.

Υφίσταται τοιοῦτος σύνδεσμος μεταξύ τῶν περιουσιῶν καὶ τῶν πολιτευμάτων ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀμφοτέρων ἀναπτύξει, ὥστε λαός τις εἶναι ἐλεύθερος ἢ δοῦλος, προοδευτικὸς ἢ ὀπισθοδρομικὸς, διότι εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἀποστολῆς του εἶναι διὰ τοιαύτης ἢ τοιαύτης ποιότητος καὶ τοσαύτης ἢ τοσαύτης ποσότητος ἐφοδίων τῆς ζωῆς πεπρωκισμένος ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν προηγουμένων ἢ τῶν ὑπαρχουσῶν γενεῶν.

Ἐὰν τὰ ἐφόδια ταῦτα καὶ ἡ πρὸς ἀνανέωσιν αὐτῶν ἐθνικὴ τάσις ἀνήκωσιν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς σώφρονος οἰκονομικῆς ζωῆς, ἡ περαιτέρω πρόοδος εἶναι ἀπλῶς ζήτημα χρόνου. Ἐὰν ἀπ' ἐναντίας ὁ χαρακτήρ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως περιβάλληται ὀσημέραι τὸν τύπον τοῦ ἐγωῖστικοῦ ὕλισμοῦ, τότε ἐπανερχονται αἱ περίοδοι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς ἢ τῆς Ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει αἱ περιουσίαι διατηροῦσι κατὰ προτίμησιν τὸν τύπον τοῦ παραγωγικοῦ ὀργάνου, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τὸν τύπον τοῦ ἀπολαυστικοῦ. Ὅταν ἐν τινι τόπῳ ἢ ἀπογραφῇ τῶν περιουσιῶν μαρτυρῆσιν τοιαύτην τροπὴν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἡ ὁδὸς τῆς παρακμῆς εἶναι ἤδη εὐρεία κατὰ τὸν πραγματικὸν τοῦ ἔθνους βίον.

Τὸ ζήτημα τῆς διαμοιράσεως τῆς ἐθνικῆς περιουσίας μεταξύ τῶν ἀτόμων, τὸ τοσοῦτον ἀπασχολῆσαν τὴν δημοκρατικὴν πρακτικὴν καὶ θεωρίαν τῶν ἀρχαίων χρόνων (Σπάρτη... Πλάτων...), προηγεῖται πάντοτε ἐπὶ τῆς ὀριστι-

κῆς τῶν πολιτευμάτων ἀποκαταστάσεως. Τοιουτοτρόπως λαὸς πτωχὸς, μὴ δυνάμενος νὰ παχύνῃ βασιλικὴν οἰκογένειαν, πρέπει νὰ ἀπελπισθῇ ἐκ τῆς μοναρχίας. Πλούσιος δὲ λαὸς δύναται νὰ παρακάθῃται εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῶν περιουσιῶν αὐτοῦ φθορὰν μετὰ ἐνδεικτικῆς εὐθυμίας. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἱστορικαὶ περιπέτειαι διαποικίλουσι τὴν ἐθνογραφικὴν ταύτην εἰκόνα καὶ εἶναι τις, ἄτομον, ἔθνος ἢ ἐποχὴ, ὅ,τι δύναται.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγάλης τῶν ἐθνικῶν τύπων πολιτειακῆς ταύτης ποικιλίας ποῖος εἶναι ὁ ἀριστος; Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ζητήματος τούτου ὑπῆρξεν ἀφιλονείκητον καθ' ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁμοιάζει πρὸς τοὺς παγκοσμίους ἐκείνους πόθους, οἵτινες μυστηριωδῶς ἐλκύουσι τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἄτομα πρὸς τὸ ἄγνωστον. Εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία εἶναι ἀναπόφευκτος ὁδηγός. Ἴδου πῶς ἐξεφράσθη αὕτη διὰ τοῦ στόματος τοῦ μεγάλου τῆς ἀρχαιότητος φιλοσόφου, τοῦ Ἀριστοτέλους (Πολιτ. βιβλ. 6 κεφ. 14 ἐκδ. Bekker).

— Δὲν πρόκειται περὶ τοῦ κατ' ἰδέαν ἐντελεστεροῦ πολιτειακοῦ τύπου, ἀλλὰ περὶ ἐκείνου, ὅστις μᾶλλον ἀρμόζει εἰς εἰς τὴν πρακτικὴν τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξιν κατὰ τε τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς τόπους. Ἡ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀρετὴ ἀφίνεται κατὰ μέρος καὶ λαμβάνεται ὡς βᾶσις ἢ κατὰ μέσον ὄρον ἐθνικὴ ἱκανότης, τῆς ὁποίας τούτέστι μετέχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀτόμου ἡ εὐδαιμονία συνίσταται εἰς τὴν σταθερὰν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς, ἣτις εἶναι μεσότης τις μεταξὺ τῶν ἄκρων, οὕτω καὶ ἐν τῷ βίῳ τῆς πολιτείας ἡ ἐνδεχομένη μεσότης ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τῆς ἐθνικῆς εὐδαιμονίας κρηπίδα. Ἐκ τῆς φύσεως λοιπὸν τῶν πραγμάτων ἐκάστη ἐπικράτεια διαιρεῖται εἰς τρεῖς κοινωνικὰς τάξεις· εἰς πλουσίους, πτωχοὺς καὶ τοὺς μεταξὺ αὐτῶν μέσους. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰ ἀνωτέρω τὸ μέτριον καὶ τὸ μέσον εἶναι τὸ ἀριστον, ἔπεται ὅτι αἱ μέσαι περιουσίαι εἶναι βέλτισται πρὸς τὴν πολιτειακὴν ἀποκατάστασιν.

Ἐπὶ τὴν ἐποψιν τῆς πειθαρχίας εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, ἡ μέση αὕτη τάξις ἵσταται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κοινωνικῆς κλίμακος. Πόσον δύσκολον τὸ ἔργον τοῦ ὀρθοῦ λόγου πρὸς ἀνθρώπους ἀφ' ἐνὸς ὑπερχάλους ἢ ὑπερσχύρους ἢ ὑπερευγενεῖς ἢ ὑπερπλουσίους καὶ ἀφ' ἐτέρου ὑπερπτώχους ἢ ὑπερασθενεῖς ἢ ὑπερασήμους! Οἱ μὲν γίνονται ὑβρισταὶ μᾶλλον καὶ μεγαλοπόνηροι, οἱ δὲ πανοῦργοι καὶ μικροπόνηροι. Ἐν γένει τὰ ἀδικήματα διαπράττονται ἢ δι' ὕβριν ἢ διὰ κακουργίαν. Ἀμφοτέραι δὲ αἱ ἄκραι τάξεις αὗται ἀμελοῦσι τῶν πρὸς τὴν πολιτείαν καθηκόντων καὶ εἶναι ἐπίσης ἐπικίνδυνοι.

Πρὸς δὲ τούτοις οἱ μὲν κατὰ τὰ εὐτυχήματα ὑπερέχοντες εἰς ἰσχὺν, πλοῦτον, φίλους καὶ τᾶλλα τοιαῦτα, οὔτε θέλουσι οὔτε δύνανται νὰ ἄρχωνται, ἀπὸ τῆς πατρικῆς οἰκίας τοιοῦτοι κατασκευαζόμενοι καὶ ὑπὸ τῆς περικυκλώσεως αὐτοῦς πολυτελείας οὐδὲ ἐν ταῖς σχολαίαις συνειθίζοντες εἰς τὸ ὑποτάσσεσθαι. Οἱ δὲ καθ' ὑπερβολὴν ἐνδεεῖς ταπεινοῦνται λίαν· εἰς τρόπον ὥστε ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς οὔτοι ἀγνοοῦσι καὶ τὸ ἄρχειν καὶ τὸ ἐλευθέρως ἀρχεσθαι, ἀφ' ἐτέρου οἱ εὐνοούμενοι τῆς τύχης δὲν ἀνέχονται οὐδεμίαν ἀρχὴν, θέλοντες αὐτοὶ δεσποτικῶς νὰ ἄρχωσι.

Τότε ἡ πόλις, ἀντὶ νὰ ἀνήκῃ εἰς ἐλευθέρους, διαιρεῖται μεταξὺ δούλων καὶ δεσποτῶν, φθονούντων καὶ καταφρονούντων, ὅπερ λίαν ἀπέχει τῆς κοινωνικῆς ἀρμονίας, καὶ τῆς ἐν τῷ κοινωνικῷ σκοπῷ ἀναγκαίας ἀγάπης, διότι οἱ ἐχθροὶ οὐδὲ τὴν ὁδὸν θέλουσι μεταξὺ αὐτῶν κοινήν. Ὅ,τι ἰδιαιτέρως ἀπαιτεῖται ἐν τῇ πόλει εἶναι ἡ συμβίωσις ἀτόμων ὅσον ἐνεστὶν ἴσων καὶ ὁμοίων, ὅπερ κατορθωτὸν πρὸ πάντων διὰ τῶν μέσων τῆς κοινωνίας τάξεων. Ὅσον αὗται ἐπικρατέστεραι, τόσον ἡ πολιτεία διοικεῖται καλλίτερον.

Ἐπὶ τὴν ἐποψιν τῆς ἀσφαλείας αἱ μέσαι τάξεις εἶναι κατὰ πολὺ προτιμώτεραι. Ἐχουσιν ἀρκετὰ, ἵνα μὴ ἐπιθυμῶσιν, ὡς οἱ πτωχοὶ, ἀλλότρια, καὶ πάλιν οὐχὶ τόσα, ὥστε νὰ τοὺς ἐποφθαλμιῶσιν οἱ ἐνδεεῖς. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε ἐπιθυλοῦνται ὑπὸ ἄλλων οὔτε ἐπιθυλεύουσιν ἄλλους, ζῶν

σιν ακινδύνως, ἐξ οὔπερ καλῶς καὶ ὁ Φωκυλίδης ἠύχηθη

Πολλὰ μέσοισιν ἄριστα· μέσος θέλω ἐν πόλει εἶναι.

Ἐντεῦθεν πρόδηλον, ὅτι ἐκείνη ἡ πολιτικὴ κοινωνία εἶναι ἡ ἀρίστη, ἣτις στηρίζεται ἐπὶ τῶν μέσων περιουσιῶν. Καὶ προτιμώτερον μὲν ὥστε μόνη ἡ κατ' αὐτὰς μέση τῶν πολιτῶν τάξις νὰ εἶναι πολυαριθμωτέρα τῶν ἐτέρων δύο ὁμοῦ (πλούσιοι καὶ πτωχοί), ἀρκεῖ ὁμως νὰ εἶναι καὶ τοσαύτη, ὥστε, προστιθεμένη τῇ μὲν ἢ τῇ δὲ, νὰ ἐμποδίζῃ κατὰ τὰς περιστάσεις τὴν πρὸς ἑκατέραν αὐτῶν τροπὴν τοῦ πολιτεύματος. Διόπερ εὐτυχία μεγίστη ἡ παρά τοῖς πολίταις ὑπαρξίς περιουσιῶν μέσων καὶ ἱκανῶν ἀναλόγως τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Διότι ὅταν συμβῶσιν οἱ ἔχοντες σφόδρα πολλὰ μετὰ τῶν μηδὲν ἔχόντων, τότε ἡ ὀγκοκρατία γίνεται ἡ πλουτοκρατία, ἀμφότερα ἔρμαιον τῆς τυραννίας, ἣτις συνηθέστερον ἐξῆλθεν ἐκ τῆς δημαγωγίας καὶ ἐκ τῆς ὀλιγαρχίας ἢ ἐκ τῶν μέσων τῆς κοινωνίας τάξεων.

Ἡ ἐπὶ τῶν μέσων δὲ περιουσιῶν ἐρειδομένη πολιτεία ὑπόκειται εἰς ὅσον ἔνεστι ὀλιγωτέρας στάσεις. Ἐὰν διαιρέσωμεν τὰς ἐπικρατείας εἰς μεγάλας καὶ μικράς, αἱ πρῶται εἶναι σχετικῶς ἀστασιαστότεραι τῶν δευτέρων, διότι περιέχουσιν ἰσχυρωτέραν τῶν μέσων περιουσιῶν τὴν τάξιν. Ὅ,τι ἰδίως καθιστᾷ τὰς δημοκρατίας μονιμωτέρας τῶν ὀλιγαρχικῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν ταῖς δημοκρατίαις ὑπαρξίν σχετικῶς πλειόνων μέσων περιουσιῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἰδιοκτῆται μετέχουσι τῶν ἀρχῶν μᾶλλον ἐν δημοκρατίᾳ ἢ ἐν ὀλιγαρχίᾳ. Ὅταν ὁμως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπόρων ὑπεραυξηθῇ ἀνευ ἀναλόγου ἀυξήσεως καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μέσων ἀνθρώπων, τότε κακοπραγία καταλαμβάνει τὴν ἐπικράτειαν, ἄρχεται ἡ παρακμὴ καὶ ταχέως ἡ καταστροφὴ ἐπέρχεται.

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἀρίστη πολιτεία εἶναι ἡ μέση πολιτεία, ἐκείνη τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ ἡ κανονικὴ τῶν οικονομικῶν συμφερόντων ἀνάπτυξις. Ἡ πολιτεία αὕτη οὔτε μονάρχου οὔτε δημαγωγοῦ ἔχει ἀνάγκην. Δύ-

ναται νὰ ἔχῃ ἀξιώματα μεγάλα καὶ, ἐν περιπτώσει, τὸ βασιλικὸν αὐτὸ διὰ τὸ θεατρικὸν μέρος τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς, δύναται νὰ ἀγαπᾷ τὴν ρητορικὴν τῶν μεγάλων τοῦ λαοῦ συναθροίσεων καὶ συγχρόνως νὰ ἐπιβάλλῃ τὸν πρακτικὸν εἰς τοὺς θεμελιώδεις αὐτῆς θεσμοὺς σεβασμόν.

Ἡ τάσις οὕτω τῶν περιουσιῶν πρὸς τὴν οικονομικὴν μεσότητα εἶναι σημαντικώτατον πολιτειακὸν σύμπτωμα. Ὁ κανὼν εἶναι ὅτι ἅμα τεθῆ ἐκ μέσου τὸ δικαίωμα τῆς βίας τῶν ὀλίγων ἢ τῶν πολλῶν, τῶν ἱστορικῶν προλήψεων ἢ τῶν ἀνθρωπίνων ἐκμεταλλεύσεων, αἱ περιουσίαι ἀποκλίνουσι πρὸς τὴν ἐπιθυμητὴν μεσότητα. Ἀρκεῖ μόνη ἡ ἰσότης τῆς κληρονομικῆς ἀρχῆς μεταξὺ τῶν ἀπογόνων, ἵνα διαμοιράσῃ τὰ μεγαλείτερα πλούτη, καὶ ἡ ἀτομικὴ δραστηριότης, ἵνα τὰ συγκεντρώῃ βαθμηδόν. Ἐν τῷ μεταξὺ εὐρίσκουσι τὸν τρόπον οἱ μέσοι τῶν εὐτυχῶν καὶ οἱ μέσοι τῶν δραστηρίων, ἵνα σχηματίσωσι τὴν οικονομικὴν δυνάμιν των καὶ δι' αὐτῆς τὴν πολιτικὴν. Ὡστε ἡ Ἀριστοτελικὴ μέση πολιτεία εἶναι ἀναγκαῖον πόρισμα τῆς ὀρθῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν κοινωνικῶν. Κατὰ τοῦτο τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων εἶναι ἀναπόφευκτα εἰς τὸν ἐπιμελῆ ἔρευνητήν. Ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς Θεῆς Προνοίας δὲν εἶναι ἡ ὑπερπλήρωσις τοῦ ἡμετέρου Πλανήτου ἐξ εὐτυχεστάτων καὶ ἐκ δυστυχεστάτων, ἐξ ἀνθρώπων ἀποπνιγόμενων ἐκ τῆς πολυφαγίας ἢ καταστροφόμενων ἐκ τῆς πείνης. Ἡ οικονομικὴ μεσότης εἶναι τὸ μυστήριον τῆς ἀρμονίας ἐν τῷ βίῳ τῶν τε ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνικῶν. Εἶναι ὁ φάρος, πρὸς ὃν αἱ γενεαὶ ἀποβλέπουσιν ἀπ' αἰῶνος, ἵνα ὅτε μὲν ὀδηγῶνται (ὅταν οὗτος φωτίζεται) μέχρι τοῦ λιμένος, ὅτε δὲ συντρίβωνται (ὅταν οὗτος σκοτίζεται) ἐπὶ τῶν ἔξωθεν σκοπέλων τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους.

Τοιοιουτρόπως τὸ κέντρον τῶν ἐθνικῶν τάσεων ἀποτελεῖται ἐκ τῶν μεγάλων τοῦ λαοῦ ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους ἀποτελοῦσιν, οὔτε οἱ πειναλέοι οὔτε οἱ Λούκουλοι, οὔτε οἱ δοῦλοι οὔτε οἱ τύραννοι, ἀλλ' οἱ ἐν τῇ ἀγαθῇ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οικονομίας ὁδῷ ἀναπτυσσόμενοι οἰκογενεῖς

άρχαι. Ἐν αὐτοῖς ἐδρεύει ὁ μέγας τῆς κοινωνίας σφυγμὸς, ὁ κανονίζων τὴν πορείαν τοῦ κοινωνικοῦ αἵματος πρὸς σωτηρίαν καὶ ζωογόνησιν τοῦ ὅλου. Θέλετε νὰ ἀκούσητε τὴν φωνὴν του; Ἴδου τί λέγει ὁ Droz (Πολιτικὴ Οἰκονομία βιβλ. Α' κεφ. Β' μετάφρ. Πολυζωίδου). — Ὅταν, διατρέχων ἐπικράτειάν τινα, βλέπης κατοικίας ἀθλίας, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἀὴρ καὶ τὸ φῶς μόλις διὰ στενῶν ὀπῶν εἰσδύουσι καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν περιέχουσιν, εἰμὴ ἐπιπλα κακοσκεύαστα καὶ μηδαμινά· ὅταν εἰς τὰς πόλεις καθὼς καὶ εἰς τὰ χωρία ἀπαντᾷ πολλοὺς ἀνθρώπους κακοενδεδυμένους καὶ μετὰ δυσκολίας δυναμένους νὰ ἀπολαμβάνωσι τὴν ἀναγκαίαν καθημερούσιον ζωοτροφίαν των, εἰπέ, εἰάν καὶ ἤθελες μάθει ὅτι εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν ὑπάρχουσιν οἰκογένειαι πλούσιαι, εἰπέ ἀδιστάκτως, ὅτι ἡ ἐπικράτεια αὕτη εἶναι πτωχὴ καὶ δυστυχῆς. Ὅταν τὸναντίον μεταβαίνων εἰς ἄλλην ἐπικράτειαν, εὐρῆς κατοικίας ἀρκετὰ εὐρυχώρους καὶ καλῶς κατεσκευασμένας, ὅπου ἡ τροφή καὶ τὰ ἐνδύματα τῶν γεωργῶν τῶν ἐργατῶν κτλ. μαρτυροῦσιν ὅτι οὗτοι κερδαίνουσι εὐκόλως τὰ πρὸς τὸν βίον ἐπιτήδεια, μὴν ἐρευνᾷς, ἂν ὁ τόπος εἶναι πλούσιος, ἐπειδὴ καὶ ἔχεις τῆς πλουσιότητός του ἀπόδειξιν ψηλαφητήν.

ΕΠΙΔΗΜΙΑΙ ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ.

Ἡ ἐπιρροή τῶν ἐπιδημιῶν ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ δύναται νὰ μελετηθῇ κατὰ τὰς διαφόρους ὀψεις τῆς οικονομικῆς τούτου ζωῆς. Ἐν ὀπισθοδρομικαῖς ἐποχαῖς καὶ χώραις ἡ μάλιστα τοῦ κακοῦ ἐργάζεται δραστηριώτερον. Ὅσῳ δὲ προβαίνει ἡ ἀνθρωπότης, τόσῳ ἐξασφαλίζεται πλειότερον κατὰ τῶν περικυκλούντων αὐτὴν κινδύνων.

Ὅταν κατὰ τὸ 1789 ἡ εὐφρογία ἐπεσκέφθη τὴν παρὰ τὸν Hudson ἀγρίαν ἔτι Ἀμερικὴν, συνέτριψε τοὺς μικροὺς

ταύτης λαοὺς εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον. Δὲν ἀπέμεινε ψυχὴ ζῶσα ἐν ταῖς ἄλλοτε μᾶλλον κατωκημέναις ἀκταῖς αὐτῆς· οὐδὲν ἔγνος ἀνθρώπινον ἐφαίνετο ἐπὶ τῆς ἄμμου. Εἶχον πράγματι ἀφήσει τοὺς νεκροὺς, ἵνα θάψωσι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς. Τὰ κοιλώματα τῶν βράχων ἦσαν πλήρη ἐκ σωμάτων σηπομένων, πολλαχοῦ δὲ οἱ δρόμοι ἦσαν κεκαλυμένοι ἐκ σκελετῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῆς φυλῆς Co-le-be ἀπέμειναν μόνον 3 ἄτομα, τὰ ὁποῖα ἵνα φύγωσι τὸν θάνατον ἠνώθη-μετ' ἄλλης φυλῆς. Καὶ κατὰ τὰ παράλια δὲ τῆς βορειοδυτικῆς Ἀμερικῆς ἐπὶ ἐκτάσεως 150 μιλίων ὁ Vancouver μόλις ἀπῆντησεν 150 ἀνθρώπους, εὐρῶν πολλὰ χωρία ἔρημα καὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας ὅσα καὶ κρανία ἀνθρώπινα διεσκορπισμένα τῆδε κάκεισε (Malthus Δοκίμιον περὶ Πληθυσμοῦ Α'. 3).

Ὁ βιωτικὸς ὀργανισμὸς τοιούτων ἐποχῶν συντρέχει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιδημικὴν καταστροφὴν. Τελεία ἀπουσία πάσης προνοίας ἐκ τῆς ἀτομικῆς ἢ ἐθνικῆς ὑγιεινῆς. Μόνη ἡ κατοικία δύναται νὰ δώσῃ ἀμυδρὰν ἰδέαν περὶ τῆς βαρβαρικῆς διαίτης. Διότι ὅπου μὲν αἱ οἰκογένειαι ζῶσι κατὰ μόνας, ἔχουσι καλύβας μικροτάτας, ἀθλιεστάτας ἄνευ θυρίδων καὶ μετὰ εἰσόδου τόσῳ ταπεινῆς, ὥστε, ὅπως εἰσέλθῃ τις, πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς ἔρπετόν. Ἐν τοιαύταις κατοικίαις σωρεύει ἡ ἐπιδημία τοὺς ἀσθενεῖς τῆς, ἵνα τοὺς θερίσῃ βεβαίότερον. Ὅπου δὲ ἐπικρατεῖ τὸ σύστημα τῆς συγκατοικίσεως πολλῶν οἰκογενειῶν, τὰ ἀποτελέσματα εἶναι οὐχ ἤττον φοροποιά. Ὁ Meares περιγράφει τοιαύτην οἰκίαν ἀνήκουσαν εἰς ἀρχηγόν, ἐν τῇ ὁποίᾳ 800 ἄτομα διέμενον, ἔτρωγον καὶ ἐκοιμῶντο. Οὐδὲν δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἀκαθαρσίαν τῶν κατοικιῶν τούτων. Οὐδεμίαν ἀγρίου θηρίου φωλεὰ περιέχει τοσαύτην δυσωδίαν. Ἐκαστος οὕτως ἐννοεῖ ὁποίας καταστροφᾶς ἐξασκεῖ ἡ ἐπιδημία ἐπὶ τοιούτων ἀνθρωπίνων συσσωρεύσεων.

Ὅποια διαφορὰ πρὸς τὰ φαινόμενα ἐτέρων προωδευμένων ἐποχῶν! Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ μέσου ὄρου τῆς ζωῆς, τὸ μέγιστον αὐτὸ ἀνθρωπολογικὸν κατόρθωμα τῆς νεωτέρας

τῶν κοινωνιῶν οἰκονομίας, εἶναι πόρισμα διαφορῶν ὄρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ καταστολή τῆς ἐπιδημικῆς δραστηριότητος δὲν ἀποτελεῖ τὴν μικροτέραν αἰτίαν. Ἐνῶ τὸ μαυρονατικὸν τοῦ 14^{ου} αἰῶνος ἀφῆρσε κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Sismondi τὰ $\frac{2}{3}$ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ κατὰ τὸν Petty ἐν τῷ δευτέρῳ ἡμίσει τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ἡ πανώλης ἀνεφαίνετο ἐν Λονδίῳ κατὰ εἰκοσαετίαν, ἀρπάζουσα ἐκάστοτε τὸ πέμπτον τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ, ἡ ὑγιεινὴ ἀποκατάστασις τῶν ἐπομένων αἰώνων παριστᾷ τὴν ἐξῆς ἀναλογικὴν κλίμακα ἐπὶ τῆς ἐνιαυσίας τοῦ Λονδίνου π. χ. θνησιμότητος μέχρι 1750 μὲν— $\frac{2}{3}$, μέχρι 1800 δὲ— $\frac{1}{3}$ μέχρι 1850 δὲ— $\frac{1}{5}$. Ὑπολογίζεται οὕτως ἐνιαχοῦ ὅτι ἐκ μόνῃς τῆς δαμαλίδος ὁ μέσος ὄρος τῆς ζωῆς ἠὺξήθη κατὰ $3\frac{1}{2}$ ἔτη. Ἐνῶ δὲ ἀπὸ τοῦ 1776—1779 τὸ δέκατον τῶν ἐν Λονδίῳ θανάτων (1000 : 102) ἀνῆκεν εἰς τὴν εὐφλογίαν, ἀπὸ τοῦ 1830—1836 τὸ μέρος τῆς ἐπιδημίας ταύτης περιωρίσθη εἰς μόνον τὸ τεσσαρακοστὸν (1000 : 25).

Ἐὰν θέσωμεν κατὰ μέρος τὰ πρὸς περιστολήν τῶν ἐπιδημιῶν διάφορα τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ὑγιεινῆς μέσσα, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρέπει βεβαίως καὶ μάλιστα ἐν τοῖς πρώτοις νὰ κατατάξωμεν τὴν προϊούσαν οἰκονομικὴν τῶν ἐθνῶν πρόοδον, ἐξ ἧς ὁ βίος τακτικώτερος καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ διαίτα ἀποτελεσματικώτερα, φαίνεται ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος ὑπόκειται εἰς περιοδικὰς τοῦ κακοῦ ἐπισκέψεις, καὶ ὅτι, ἐὰν ἡ καθόλου ἐπιστήμη κατορθώσῃ νὰ φράξῃ μίαν πηγὴν αὐτοῦ, ἡ φύσις τῶν ἐπιγείων δὲν βραδύνει νὰ ἀνοίξῃ ταχέως ἑτέραν. Ἐν τούτοις τὰ μεγάλα κενά, τὰ ὁποῖα πέριξ ἑαυτῆς δημιουργεῖ ἡ ἐπιδημία, δὲν εἶναι ποτὲ ἀρκετὰ, ἵνα διὰ μέσου αὐτῶν ἐκρρεύσῃ ἡ ἰσχυρὰ τοῦ ἀνθρώπινου γένους ζωὴ. Ὁμοιάζουσι μᾶλλον τὰ κενά, τὰ ὁποῖα εἰσάγει ἐν ταῖς φυτεῖαις του ὁ κηπουρὸς, ἵνα καταστήσῃ γονιμώτερα καὶ εὐρωστώτερα ὅσα τῶν φυτῶν σέβηται ἢ σιδηρὰ ἀξίγη του. Εἶναι δὲ τοιαύτη ἡ ἔντασις τοῦ φυσικοῦ νόμου, καθ' ὃν πολλαπλασιάζεται τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὥστε, καθὼς παρατηρεῖ ὁ J. B. Say (Πολιτ. Οἰκονομία μερ. 6, κεφ. 1),

καὶ ἐν μόνον νέον ἀνδρόγυνον ἂν ἐσώζετο ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν φοβερὰν πανώλην τοῦ 1348, ἡδύνατο μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος νὰ μετρήσῃ εἰς 2 διλιούνια τοὺς ἀπογόνους του.

Ἀνεξαρτήτως τῆς ἰδέας τοῦ Short ὅτι ἡ ἐπιδημία προτιμᾷ τοὺς ἀσθενεστέρους μεταξὺ τῶν θνητῶν καὶ ὅτι ἐπομένως οἱ ὑγιέστεροι χρησιμεύουσιν εἰς τὴν περαιτέρω τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἀποστολήν, ὁ Malthus ὑποστηρίζει (Δοκίμιον περὶ Πληθυσμοῦ B 13) ὅτι μετὰ τὴν ἐπιδημίαν ὑπάρχει μείζων τόπος καὶ πλείονα ἐφόδια διὰ τοὺς ἀπομένοντας. Τοιοῦτοτρόπως παρετηρήθη πάντοτε ἰσχυρωτάτη ἡ τάσις τοῦ ἀνθρώπινου γένους εἰς πολλαπλασιασμὸν εὐθὺς ἅμα παρέρχεται ἡ ἐπιδημία. Κατὰ τὰ ἔτη 1709 καὶ 1740 τρομερὰ πανώλης εἶχεν ἀφαιρέσει τὸ τρίτον περίπου τοῦ Πρωσικοῦ πληθυσμοῦ, ἡδύνατο δέ τις νὰ περιμένῃ ὅτι κατὰ τὸ μετὰ τὴν πανώλην ἔτος ἔπρεπε τὰ περισωθέντα δύο τρίτα τῶν κατοίκων τῆς χώρας νὰ δημιουργήσωσιν ὀλιγώτερα τέχνα τῶν ὅσα παρείξεν ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς πρὸ τῆς ἐπιδημίας. Συνέβη ὅμως τὸ ἐναντίον. Διότι τὸ μὲν πρὸ τῆς πανώλους ἔτος περιέλαβεν 26 000 γεννήσεις, τὸ δὲ μετ' αὐτὴν 32 000! Ἠδύνατο τοῦλάχιστον νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ ἀποθάρρυνσις καὶ τὸ πένθος τῶν ἐκ τοῦ λοιμοῦ συμφορῶν θὰ ἐπέφερον ἐλάττωσιν εἰς τοὺς γάμους. Ἀπ' ἐναντίας. Διότι ἀπὸ 6 000 γάμων τοῦ 1708, τὸ ἐπόμενον τῆς πανώλους ἔτος ἐτελέσθησαν 42 000! Συγχερόνως ἡ ἐνιαύσιος θνησιμότης ἀπὸ 16 000 πρὸ τῆς πανώλους κατέπεσεν εἰς 10 000 μετ' αὐτὴν· ἡ δὲ ἀναλογία τῶν γεννήσεων πρὸς τοὺς θανάτους, 320 : 100, ὑπερέβη τότε ἐν Πρωσίᾳ τὴν πρόοδον καὶ αὐτῆς τῆς εὐρωστωτάτης ἐν τῇ ἀνθρωπογενείᾳ μεγάλης Ἀμερικανικῆς δημοκρατίας.

Ἐν γένει ἡ ἀποστολὴ τῶν μεγάλων ἐπιδημιῶν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὑπὸ δύο ὀψεις· ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς τιμωρία, τὴν ὁποίαν ἡ μεγάλη δικαιοσύνη τῆς φύσεως ἐπιβάλλει κατὰ τῶν ἀπροσέκτως ἀναπτυσσομένων ἀνθρώπινων πληθυσμῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς σταθμὸς, ἐξ οὗ τὸ ἀνθρώπινον γένος

ἀντλεῖ νέας δυνάμεις. Πρὸς ἀμφοτέρας τὰς ἐπόψεις ταύ-
 τας ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ἡ μεταξὺ ὀλοκλήρου τοῦ ἀν-
 θρωπίνου γένους ὑφισταμένη ἀλληλεγγύη. Κατ' ἀρχὰς ἡ
 ἐπιδημία συντρίβει τοὺς ἀτυχεστέρον τοποθετημένους, ἀκο-
 λούτως μεταβαίνει καὶ πρὸς τοὺς εὐτυχεστέρους· ἐτέρωθεν
 δὲ χρεῖα νὰ παρέλθωσιν οἱ νοσηροὶ πληθυσμοὶ ἵνα τοὺς
 διαδεχθῶσιν εὐρωστοί. Ἡ ἰδέα τῆς εὐρείας ταύτης μεταξὺ
 τῶν θνητῶν ἀλληλεγγύης λαμβάνει τὴν κανονικωτέραν
 αὐτῆς ἀνάπτυξιν ἐν τῇ ἀδιαλείπτῳ προόδῳ, τὴν ὁποίαν ὁ
 πολιτισμὸς εἰσάγει εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀνθρωπίνης
 ὑπάρξεως. Τοιοῦτοτρόπως οὐδὲ ἄτομον, οὐδὲ τάξις, οὐδὲ
 φυλὴ δύναται νὰ ὀχυρωθῇ ὀπισθεν Σινικοῦ τείχους. Ἄλλ' ὁ
 φεῖλει ἕκαστος νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν τοῦ ὄλου βελτίωσιν,
 ἂν πρόκειται νὰ ἀπολαύσῃ τὸ ἴδιον (ὑγεία, ἐλευθερία, πε-
 ριουσία ἢ ὅ,τι ἄλλο) ἐν ἀσφαλείᾳ.

Ἐπὶ τὴν ἐπιρροὴν τῆς μεγάλης ταύτης ἀρχῆς ὁ Χρι-
 στιανικὸς κόσμος ἐπέδρασε μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ ἐπὶ τοῦ
 Μωαμεθανικοῦ, ὥστε, ἐνῶ ἄλλοτε κατ' ἔτος μὲν ἡ πανώλης
 ἐπεσκέπτετο τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν,
 κατὰ τετραετίαν δὲ τὸ Χαλέπ καὶ τὴν Τρίπολιν, σήμερον
 μόλις σώζεται εἰς τὰς ἀναμνήσεις τῆς προηγουμένης γε-
 νεᾶς. Ἡ ἐπὶ τῆς δημοσίας ὑγείας εἰμαρμένη τοῦ Κορα-
 νίου ὑπεχώρησεν οὕτω καθ' ὀλοκλήριαν ἐνώπιον πλήρους
 συστήματος κ α θ ὀ ρ σ ε ω ν, τὸ ὁποῖον, βελτιούμενον καθ'
 ἐκάστην ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ὑπόσχεται ἀρίστους
 καρποὺς ὑπὲρ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πρὸς ἡμᾶς Ἀνατολῆς.
 Ἡ φοβερὰ τῆς χολέρας μάστιξ, ἡ τοσαύτας καταστροφὰς
 ἐπενεχοῦσα ἐπὶ τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, δὲν ἔχει ἀνταγωνι-
 στήν ἰσχυρότερον τῆς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποχῇ δραστηρίως
 ἐνεργουμένης κοινωνικῆς ἀναδιοργανώσεως ὑπὸ τὴν μεγά-
 λην πάντοτε τῆς ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης σημαίαν. Ἐρρέθη
 ὅτι ἡ ταχύτης τῆς νῦν συγκοινωνίας βοηθεῖ τὴν διάδοσιν
 τῶν μiasματικῶν νόσων· ἐν τούτοις μεταφέρει αὕτη συγ-
 χρόνως καὶ ἐκ μακροτέρας χειρὸς τὴν φωτεινὴν λαμπάδα
 καὶ τὸν ἰσχυρὸν βραχίονα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, οὐχί

ὑπὸ τὴν ἐποψιν μόνον τῆς θεραπείας, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐποψιν
 τῆς ἀποσοφίσεως τοῦ κακοῦ, ἣτις εἶναι κατὰ πολὺ μείζον
 κατόρθωμα. Ὅταν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνθρώ-
 πων ἐνεργῆται μετὰ συνέσεως, οἷα ἀρμόζει εἰς τὴν ὑψη-
 λὴν σφαιρὰν τῆς οἰκογενείας, ἐλαττοῦται δὲ οὕτως ἡ πο-
 σότης τῶν θυμάτων, τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιδημία ἀφαιρεῖ ἐκ τῆς
 πτωχείας, τῆς στερήσεως καὶ τῆς δυσωδίας· ὅταν ἡ βελ-
 τίωσις τῶν κλιμάτων καὶ τῶν ἡθῶν συμβαδίζῃ εἰς κατάρ-
 τισιν πληθυσμῶν ὑγιῶν καὶ ἐγκρατῶν· ὅταν αἱ δεισιδαιμο-
 νία τοῦ σκότους ἐξαφανισθῶσι διὰ τῆς ἀδελφικῆς τῶν
 λαῶν ἀλληλοδιδασκαλίας εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ λούων-
 ται π. χ. τὰ φανατικὰ πλήθη ἐν τῇ κόνει τῶν τεθνεώτων
 καὶ τοῖς τῶν ζώντων μιάσμασιν, ὡς συμβαίνει ἐν Ἰνδικῇ, κυ-
 ρία τῆς χολέρας ἐστία (1)· ὅταν ἡ καθαριότης τῆς ψυχῆς

(1) ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς ἐν ἔτει 1873 ἐπισκεφθείσης τὴν Εὐρώ-
 πην χολέρας χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1867, ὅτε ἡ ἐπι-
 δημία ἐξεράγη ἐν Ἰνδικῇ ἐκ τῆς ἐν Χουρδουάρ συρροῆς τῶν προσ-
 κυνητῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰς τελευτὰς ταύτας συρρέοντων δύ-
 ναται τῶ ὄντι νὰ κινήσῃ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἐπ' ἐσχάτων ἐν Γαλ-
 λίᾳ προσκυνητῶν τοῦ καθολικισμοῦ, διότι οἱ ἐν Χουρδουάρ προσκυνη-
 τὰὶ ἀνῆρχοντο εἰς τρία ἑκατομμύρια.

Κατὰ τὸν ἱατρὸν Ε. Βλάνκ οἱ προσκυνητὰὶ ἤρχισαν ἐρχόμενοι
 περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου, ἐτοποθετήθησαν δὲ ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰς
 ἀφορισθείσας αὐτοῖς θέσεις· τὴν 3 Ἀπριλίου εἶχεν ἀρχίσει ἡ πανή-
 γυρις ἡ ἀποτελοῦσα μέρος τῆς τελευτῆς τῆς προσκυνησεως. Ποτα-
 μὸς ἀπέραντος ἀνθρώπων ἐξετείνετο μέχρι τῶν πεδιάδων καὶ ἐξογ-
 κοῦτο μέχρι τοῦ ὄροπεδίου τοῦ Χουρδουάρ, περιμένων τὴν ὥραν τοῦ
 ἱεροῦ λουτροῦ, ἣν εἶχον ὀρίσει οἱ ἱερεῖς εἰς τὴν μεσημβρίαν τῆς 12
 Ἀπριλίου. Τὴν νύκτα τῆς 11 Ἀπριλίου πρὸς τὴν 12 βροχὴ ραγ-
 δαία κατέβρεξε μέχρι τῶν κοκκάλων τὸ ἄπειρον ἐκεῖνο καὶ κατὰ
 μέρος ἄστεγον πληθος. Ἡ ὑετώδης αὕτη βροχὴ, διαρκέσασα δι' ὅλης
 τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, παρέσυρε βεβαίως εἰς τὸν Γάγγ-
 γην καὶ ἀνέμιξε μετὰ τῶν ὑδάτων αὐτοῦ ὕλας περιττωμάτων ἐκ
 τῶν ἀποδευτηρίων καὶ ἐν γένει ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

Ὁ ἱατρὸς Κουταλίφης περιγράφει ὡς ἐξῆς τὰ κατὰ τὴν 12 Ἀπρι-

καὶ τοῦ σώματος δὲν εἶναι θέμα ἠθικολογικόν, ἀλλὰ πρακτικόν τῆς ἐθνικῆς οικονομίας ἔργον διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῆς πόλεως, τοῦ χωρίου καὶ τῶν κατοίκων αὐτῶν (τελικὸν τῆς ἀστυνομικῆς καὶ ἀγρονομικῆς ἀναπτύξεως μέλλον). τότε δύναται ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὴν φοβερὰν τῶν χρόνων ἡμῶν ἐπιδημίαν νὰ ρίψῃ, ὅπως καὶ ἑτέρας, εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθόν.

Ἄλλ' ὑποθέτω, ὅτι ἔθνος τι ἀκολουθεῖ τὴν ἐναντίαν ὁδόν, ὅτι δὲν ἔχει ἄλλην φιλοδοξίαν εἰμὴ τὴν τῆς ὑπερπληρώ-

λίου συμβάντα. Τὸ ὑπὸ τῶν προσκυνητῶν ἐλεγχθὲν μέρος διὰ τὸ ἱερὸν λουτρὸν ἦν ἐκτάσεως 650 ποδῶν μήκους πρὸς 30 ποδῶν πλάτους, ἀποχωρισθείσης ταύτης διὰ περιφράγματος ἀπὸ τοῦ Γάγγου. Εἰς τὸν στενὸν τοῦτον χώρον ἤρχοντο οἱ προσκυνηταὶ ἐκ τῆς κατασκηνώσεως, συμπιεζόμενοι εἰς πλῆθη πεπυκνωμένα, ἀπὸ δὲ τῆς αὐγῆς μέχρι τῆς ἑσπέρας τὸ λουτρὸν ἐπληροῦτο ἀνθρώπων. Τὸ ὕδωρ ἦτο καὶ ἔμεινε κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τεθολωμένον καὶ ρυπαρὸν, τὸ μὲν ἐκ τῆς τέφρας τῶν τεθναόντων τῆς κομισθείσης ὑπὸ τῶν συγγενῶν ὅπως κατατεθῆ εἰς τὰ θεῖα ὕδατα, τὸ δὲ ἐκ τῆς πλύσεως τῶν φορεμάτων καὶ τῶν σωμάτων τῶν λουομένων. Τὸ ἐν ταῖς προκειμένοις ἱεροῖς ὕδασι λουτρὸν συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ προσκυνητὴς καταδύεται τρίς ἐντελῶς εἰς τὸ ὕδωρ, ἐνίστε καὶ πλείοτερον, ἀλλ' οὐδέποτε ὀλιγώτερον, πίνει δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὕδατος, ἀπαγγέλλων τὰς προσευχὰς του. Ἡ πόσις οὐδέποτε περναλεῖται· ὅταν δὲ συλλοῦνται πλείονα μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἕκαστος προσφέρει διὰ τῆς χειρὸς ὕδωρ εἰς τὴν συγγενῆ του πρὸς πόσιν.

Περὶ τὸ ἑσπέρας τῆς ἐπιούσης (13 Ἀπριλίου) προσῆλθον εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Χουρδουάρ ὀκτώ προσβληθέντες ὑπὸ χολέρας, τὴν δὲ 15 Ἀπριλίου τὸ μέγα πλῆθος διεσπάρη εἰς τὰ μέρη, ὅθεν ἦλθε, καὶ τὸ τῆς κατασκηνώσεως μέρος ἔμεινεν ἔρημον, ὡς εἶναι συνήθως.

Ὁ ἰατρὸς Μυρράδ συντάξεν ἑκθεσιν λεπτομερῆ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων. Οἱ προσκυνηταὶ διασπαρέντες ἐκομίσαν μεθ' ἑαυτῶν, πανταχοῦ ὅπου ἐπῆγον, τὴν χολέραν· αἱ ὁδοὶ καὶ οἱ πέριξ ἀγροὶ ἐκαλύπτοντο ὑπὸ χολεριῶντων καὶ πυρῶν, πολλὰ δὲ πτώματα ἐρίφθησαν εἰς τὰς διόρυγας καὶ τοὺς ποταμούς ἢ καὶ ἐγκατελείποντο ἐπὶ τῶν ὁδῶν. Τὸ νόσημα μετεδόθη εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία

σεως τῶν ὀρίων του ἐξ ἀνθρώπων δυστυχῶν, διὰ τοὺς ὁποίους οὐδεμία φροντίς καὶ πλείστη ἀθλιότης· ὑποθέτω, ὅτι τυφλῆ ἐμπειρικῆ ἐξακολουθεῖ διέπουσα τὰς τύχας αὐτοῦ καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη του εἶναι ὀρμαθὸς ἐξωτερικῶν μόνον συμβόλων, στερουμένων ζωοποιῶ νοός.—τότε ἰδοὺ τί λέγει ὁ Malthus ἐν τῇ αὐστηρότητι τῆς μαθηματικῆς ἐν τῇ Πολιτικῇ Οἰκονομίᾳ γλώσσης του. «Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐπιδημιῶν παρατηρεῖται ἄνευ σχεδὸν ἐξαιρέσεων, ὅτι ὁ μείζων ἀριθμὸς τῶν θυμάτων χορηγεῖται ὑπὸ τῶν ἐν-

δι' ὧν διῆλθον οἱ προσκυνηταὶ, οἵτινες οὕτω διέδωκαν αὐτὸ κατὰ πᾶσαν τὴν πορείαν των ἀπὸ τοῦ Χουρδουάρ μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Ἰνδικῆς. Ἐκεῖθεν διεδόθη εἰς τὴν ἀνάτολικήν, ἔπειτα εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ρωσίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἰταλίαν τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν.

Τὰ γεγονότα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιδημίας φαίνονται σαφῶς ἀποδεικνύοντα, ὅτι τὸ νόσημα προέρχεται ἐκ τῆς πόσεως ἀκαθάρτου ὕδατος περιέχοντος τὸ χολερικὸν δηλητήριον. Οἱ προσκυνηταὶ τοῦ Χουρδουάρ ἦλθον τρόντι ἐκ διαφορῶν χωρῶν, εἰς ὧν τινὰς ὑπῆρχον μεμονωμένα κρούσματα χολέρας, ἀλλ' ἡ ἐπιδημία δὲν ἀνεπτύχθη ἢ ἀφοῦ οἱ προσκυνηταὶ ἐβράχθησαν, ἐλούθησαν καὶ ἔπιον πάντες (τρία ἑκατομμύρια ἀνθρώπων) ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ μαλυνθέντος διὰ τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν τῶν ἀποσταλαχθειῶν ἐντὸς τοῦ θρησκευτικοῦ λουτροῦ καθ' ὅλην τὴν διάρκειάν του. Ἐβεβαιώθη δὲ καὶ ἡδῆ, ὡς καὶ πάντοτε, ὅτι ἡ ἐπιδημία διαδίδεται διὰ τῆς μεταθέσεως ἀνθρωπίνων πληθυσμῶν. Ἐπιδημία χολέρας καὶ πανηγύρεις προσκυνητῶν εἰσι πάντοτε συσχετικοὶ ὄροι· οὕτω καὶ ἡ ἐπιδημία τοῦ 1865 ἐκομίσθη εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τοὺς λιμένας τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης διὰ τῶν προσκυνητῶν τῆς Μέκκης.—Νῦν δὲ ἀπεδείχθη ὅτι ἡ χολέρα μεταδίδεται ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον, καὶ ὅτι τὸ δηλητήριον ἐνυπάρχει κυρίως εἰς τὰς ὕλας τῶν περιττωμάτων καὶ τῶν ἐμετῶν τῶν χολεριῶντων, ὁ δὲ ἀγωγὸς τῆς μεταδόσεως ταύτης εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, τὸ πόσιμον ὕδωρ. Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἀποδεικνύεται ὑπὸ ἀναρίθμων παραδειγμάτων, ἀναφερομένων ὑπὸ Ἀγγλῶν ἰατρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πιστοποιεῖται οὕτως ἡ ἐπιδημία, ἢ προελθούσα ἐκ τῆς ἀντλίας

δεεστέρων τάξεων τοῦ λαοῦ, τῶν κακῶς τρεφομένων καὶ ἐν κατοικίαις μικραῖς καὶ ρυπαραῖς συσσωρευομένων. Πῶς ἡδύνατο ἡ φύσις νὰ ὀμιλήσῃ καθαρώτερον, ὅπως διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι παραβιάζομεν ἕνα τῶν νόμων τῆς, ὅταν πολλαπλασιάζωμεν τοὺς ἀνθρώπους πέραν τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν μέσων τῆς ζωῆς; Ἡ φύσις διεκήρυξε τὸν νόμον τοῦτον ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὸν κατὰ τῆς ἀκρατείας, δεικνύουσα ἡμῖν τὰ δυστυχήματα, εἰς τὰ ὅποια ἐκτιθέμεθα, παραδιόδομενοι εἰς τὰς ὁρμὰς ἡμῶν ἄνευ χαλινου. Ἐὰν τὸ τρώγειν

τῆς ὁδοῦ Broadstreet ἐν Λονδίῳ. Ἀποθανόντος παιδίου τινος ἐκ χολέρας, τὸ ἐκ τῆς πλύσεως τῶν φορεμάτων αὐτοῦ ὕδωρ ἐρρίφθη εἰς τὴν γῆν πλησίον φρέατος· τὰ βροχινὰ ὕδατα ἔσυρον αὐτὸ δι' ἀποσταλάξεως εἰς τὸ φρέαρ, οὗ τὸ ὕδωρ ἀπέβη πηγὴ χολέρας διὰ πάντας τοὺς γείτονας τοὺς πiónτας ἐξ αὐτοῦ. Κυρία τις, κατοικοῦσα τὸ **Kampstead** καὶ λαμβάνουσα καθ' ἐκάστην μίαν φιάλην τοῦ ὕδατος τούτου, προτιμῶσα αὐτὸ παντὸς ἄλλου, ἀπέθανεν ὡσαύτως ἐκ χολέρας.

Ἐν τινι συνοικίᾳ τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τοῦ Λονδίνου δύο ἑταίρια ἐπρομήθευον τὸ ὕδωρ, δίδουσαι ἢ μὲν καθαρὸν, ἢ δὲ ἀκάθαρτον ὕδωρ. Ἡ χολερικὴ καταστροφὴ τῶν ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου πινόντων ὑπῆρξε τριπλασία σχετικῶς πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ καθαροῦ πίνοντας καὶ προσέληθέντας, ἐνῶ οἱ ὅροι τῆς κατοικίας, τῆς τροφῆς καὶ τῆς ἀνέσεως ἦσαν ἐντελῶς οἱ αὐτοὶ ὡς πρὸς πάντας.

Ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τῆς Ἰνδικῆς, τῇ λαβούσῃ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐκ τοῦ Χουρδουάρ, παρατηρήθη ὅτι αὕτη διεδόθη εἰς τὰ περίξ τὴν ἐπιούσαν τῆς εἰς τὰ γειτνιαζόντα ὑδροστάσια μεταδόσεως τοῦ δηλητηρίου ὅτε τοῦτέστιν ἡ προσκυνητὴς τις ἐλούσθη εἰς τὸ ὑδροστάσιον καὶ διέμεινε τὴν ἡμέραν παρὰ ταῖς ὄχθαις αὐτοῦ, ἢ ἐπλύθησαν ἐν αὐτῷ φορέματα ἀνθρώπου ἀποθανόντος ἐκ χολέρας.

Καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ ἐν Γαλλίᾳ χολέραν ἐπιστοποιήθησαν ἀνάλογα γεγονότα. Αἱ κοινότητες αἱ κείμεναι παρὰ ταῖς ὄχθαις τοῦ Σηκούανα πρὸς τὰ ταπεινότερα τῶν Παρισίων μέρη ἔπαθον ἀσυγκρίτως πλειότερον ἢ αἱ κείμεναι ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐδάφους.»

(Ἐξ ἀνεκδότων σημειώσεων διακικριμμένου Ἑλλήνος λογίου πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐν Παρισίοις γράψαντος).

καὶ τὸ πίνειν εἶναι νόμοι τῆς φύσεως, νόμος τῆς φύσεως εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ ἐκ τῆς καταχρήσεως αὐτῶν ἐπιβλαβὴς συνέπεια.

Τοιαῦται εἶναι αἱ ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἀποκαλύψεις τῆς ἐπιστήμης. Ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀνθρωπότης εἶναι κυρία νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν καλὴν ἢ τὴν κακὴν ὁδόν, δὲν ἔπεται ὅτι οἱ νόμοι τῆς φύσεως ἐργάζονται διὰ τοῦτο ἥττον δραστηριῶς. Φεῦ! Ἡ μὲν ἀσθένεια καὶ ὁ θάνατος εἶναι ἡ τελευταία φωνὴ αὐτῶν, ἡ δὲ ἐπιδημία ἢ συλλήβδην ἐκτελεσίς των. Οὕτως ἀληθεύει πάντοτε, ὅτι «ἔφαγον πατέρες καὶ ἡμῶν διάσαν τέκνα μέχρις ἐβδόμης γενεᾶς.»

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΚΛΟΓΕΙΣ.

Τὸ σῶμα τῶν ἐκλογέων ἀποτελεῖ ἐντὸς χώρας ἐλευθερίας τὴν μεγάλην τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας δύναμιν. Ἐμπνέεται μὲν αὕτη ὑπὸ ὄλων τῶν τάξεων καὶ ὑπὸ ὄλων τῶν ἰδεῶν τῆς κοινωνίας, ἀσχεῖται ὅμως ἰδιαιτέρως διὰ τῶν ἀτόμων ἐκείνων, τὰ ὅποια κρατοῦσι τὴν λευκὴν ἢ τὴν μέλαιναν ψῆφον, καθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται νὰ καταρτισθῇ τὸ ὑπέρτατον συνέδριον τῶν πολιτικῶν τοῦ ἔθνους ὁδηγῶν (Βουλὴ). Τοιοῦτοτρόπως αἱ ἐντὸς τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου κυκλοφοροῦσαι ἀρχαὶ ἐνσαρκοῦνται ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἐκλεγομένων ἀντιπροσώπων διὰ τοῦ φυσικοῦ τῶν κοινωνικῶν συμφερόντων μηχανισμοῦ. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει δοῦλος ἀνώτερος τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἵνα μελετήσῃ τις κατὰ βάθος τὴν πολιτειακὴν δεδομένου ἔθνους ἀποκατάστασιν, πρέπει νὰ ἀναλύσῃ τὸ ἐκλογικὸν σῶμα κατὰ τὰς ἀποτελοῦσας αὐτὸ κοινωνικὰς τάξεις εἰς ἰδέας καὶ συμφέροντα, ἰδιοκτησίας καὶ ἐπαγγέλματα, προοδευτικὰ καὶ ὀπισθοδρομικὰς τάσεις. Ἐργασία δύσκολος, εἰς ἣν δὲν εἰσῆλθε μὲν ἔτι ἡ Κυβερνητικὴ τῆς Ἑλλάδος Καταστατικὴ, δύναται ὅμως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς προσίμιον ἢ μεγάλη σημασία τοῦ ἐπομένου πίνακος, ἐν τῷ ὁποίῳ περιέλαβον τὴν ἐν τῇ τελευταίᾳ πολιτειακῇ ἡμῶν περιόδῳ κίνησιν τοῦ ἐκλογικοῦ τῆς Ἑλλάδος σώματος.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΚΑΤΟΙΚΩΝ, ΕΚΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ (1865—1873).

Εκλογ. περιφέρειαι	Κάτοικοι			Υποψηφίσαντες			Υποψηφίον κατά τὰ ἔτη			Βουλευτ.		
	1870	1873	1865	1868	1869	1872	1873	1865	1868		1869	1872
Αττικῆς	76919	15276	7702	7840	7170	9754	9134	25	30	14	20	11
Αιγίνης	6103	1873	900	871	653	951	637	2	4	3	4	2
Θηρῶν	20711	5882	4117	3634	4249	4040	4766	4	3	7	5	6
Μεγαρίδος	14949	5221	2736	2902	3195	3881	3800	15	11	6	7	5
Λεβυθίου	18122	6219	3730	4168	4210	4335	4516	6	5	4	5	7
Χαλκίδος	29013	6994	3977	4491	4072	4146	2716	11	9	11	11	5
Ν. Φερῶν		561	101	264	275	184	184	7	7	6	5	5
Καρυστίας	33936	9758	5990	5975	6026	6450	5499	7	9	10	8	8
Εηρογορίου	11215	3473	2377	2498	2551	2552	2469	12	8	4	4	5
Σκοπέλου	8377	3287	1139	1326	1351	1622	1687	7	4	4	5	6
Φθιώτιδος	41119	12508	6823	6419	6666	7874	7704	16	20	11	10	8
Δωρίδος	20187	7596	3940	3649	4155	5720	2732	11	7	6	6	3
Παρνασσίδ.	26747	8559	4962	5245	4077	5492	2571	9	7	6	7	3
Λοκρίδος	20363	6429	4080	4489	4097	4934	5042	6	6	5	4	6
Μεσσην.	18997	6133	3544	4033	4441	4705	4812	6	6	4	4	7
Βάλτου	14027	4924	2777	2697	2975	3211	3448	7	6	5	4	5
Εύρωταίνης	33018	10553	5568	5685	5702	6127	4293	12	11	11	10	5
Υπαιτίας	14453	4165	2789	2572	2771	3102	3077	5	9	6	4	5
Ναυπακτ.	22219	7571	4184	3779	4719	4209	4357	9	8	7	7	6

Εκλογ. περιφέρειαι	Κάτοικοι			Υποψηφίσαντες			Υποψηφίον κατά τὰ ἔτη			Βουλευτ.		
	1870	1873	1865	1868	1869	1872	1873	1865	1868		1869	1872
Βον. Εηρομ.	18979	5957	3636	3910	3276	4649	3720	14	8	8	8	4
Πατρῶν	46527	13635	7855	7904	7619	10135	8078	12	11	12	11	13
Αργολείας	12764	3823	2388	2566	2840	2766	3115	6	6	3	3	4
Πηλείας	39204	16452	10177	10103	9263	11424	9921	*	11	12	11	10
Καλαβρύτ.	51066	14542	7496	8552	8348	8804	8581	11	14	9	10	5
Μαγνησίας	46174	16197	6564	7528	7479	8375	6958	12	13	10	9	5
Κονούρας	26733	10190	4059	4427	4475	4337	3802	9	12	8	8	8
Μεγαλοσπ.	17425	5648	3387	3399	3437	4081	4106	5	7	5	4	6
Γορτυνίας	41408	16033	7701	8213	5826	7132	7809	11	12	9	12	6
Ακαδηχίμ.	46423	14222	6115	9432	9809	10321	3815	12	16	9	10	5
Γυθείου	13957	5529	3350	3048	3161	3641	3581	12	9	7	6	4
Οίτουλου	26540	9837	4766	4997	4998	5734	5354	17	14	10	9	8
Επ. Αμφιγυρῆς	18931	5250	3079	3306	3051	2341	3587	5	5	5	2	5
Καλαβρύτων	25029	7209	5055	5655	5269	5698	5372	10	10	6	9	7
Μεσσηνίας	29529	7837	5333	6272	6328	6927	6167	8	6	8	7	6
Πολίης	20946	6361	3643	4234	3115	4322	4642	5	4	2	10	6
Τριφυλίας	29041	8966	6468	6105	6004	6984	6799	* 9	11	8	9	8
Όλομπίνας	25872	8192	5725	6057	6538	4848	6083	9	7	6	6	8
Ναυπλίας	15022	5199	5553	2877	3177	3241	2887	7	5	4	6	5
Κορινθίας	42803	14830	7814	8895	9261	9773	9845	17	12	12	10	11
Αργους	22138	7429	4139	4368	3620	4718	4495	7	9	6	7	6

* Κατὰ μέσον ὄρον πρός τὰ λοιπὰ τῶν ἔτων.

'Εκλογ. περιφέρειαι	Κάτοικοι του 1870	'Εκλογείς του 1873	Ψηφορήσαντες κατὰ τὰ ἔτη			1873	'Αριθμὸς ὑποψηφίων κατὰ τὰ ἔτη			Βουλευτ. λαοτ.			
			1865	1868	1869		1872	1873	1865		1868	1869	1872
Σπεισῶν	199 19	328 4	1131	1329	1275	1242	1234	6	5	7	6	7	2
'Ερμιονίδος	1730 1	316 4	1084	1391	1308	1708	1891	5	8	5	6	5	2
'Υδρας	1063 7	398 1	1064	751	688	1320	880	7	4	5	5	4	3
Τροιζηνίας	3064 3	278 7	1555	1658	1300	1633	1384	7	7	5	7	3	2
Κυθήρων	868 7	453 5	1750	2037	1942	2165	2183	6	9	5	6	6	3
Σέρου	1967 4	139 4	3356	3684	4407	3720	4383	14	13	12	8	8	4
Κέας	1078 4	358 8	1783	2066	1898	2482	2273	4	7	7	5	4	2
'Ανδρου	1102 2	801 0	3386	3944	4058	4454	4276	8	12	8	10	9	3
Μήλου	2058 2	433 5	2086	2282	2069	2267	2174	6	4	4	4	4	2
Τήνου	2190 7	620 2	3044	3333	2190	2820	2670	6	6	7	6	4	3
Νέξου	2190 7	682 7	4439	4586	4688	4047	4240	9	6	6	7	7	3
Θήρας	2570 9	800 3	3306	3797	3576	4189	4400	8	7	8	7	6	3
Κεφαλληνίας	2475 4	756 2	3761	4234	4048	4706	5016	11	11	6	8	7	3
Μέσσης	2498 3	752 1	3640	4927	4312	5439	4366	16	7	6	8	9	3
'Ορους	358 2	809 3	4083	5793	4572	5678	3669	12	8	5	9	9	3
Παξῶν	2089 2	164 2	829	864	1000	1018	1010	3	2	3	4	2	1
Λευκάδος	3335 8	677 0	4194	4716	4823	5478	4579	7	6	6	4	5	3
Κρισηνίας	1737 7	1180 5	4993	5607	4830	5749	6015	16	17	10	13	9	4
Πάλλης	1677 4	633 4	3085	3671	2331	3907	3380	9	9	6	15	6	3
Σάμης	987 3	562 1	2692	3064	2443	3389	3529	6	10	6	7	6	2
Ίθάκης	4455 7	397 2	1922	2107	1959	2445	2265	4	6	4	5	6	2
Ζακύνθου	4457 7	1479 6	4392	9853	5451	6837	9502	5	10	5	5	6	5
Ἰλον 62	14578 9 4	47123 1	24258 4	27675 0	25571 4	29174 0	26110 2	548	547	424	442	394	190

Ἡ δύναμις τῶν ἀριθμῶν τούτων ⁽¹⁾ εἶναι ἀνωτέρα πάσης ἀμφισβητήσεως. Ἐπὶ ὀλικοῦ πληθυσμοῦ 1 457 894 ⁽²⁾ τὸ ἐκλογικὸν σῶμα τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει 471 231, ἐπομένως τὸ τρίτον σχεδὸν τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀσχεῖ τὴν κυριαρχικὴν τοῦ ἔθνους ἐξουσίαν. Ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ 36 469 836 κατοίκων τὸ σῶμα τῶν ἐκλογέων ἀποτελεῖται ἐξ 9 949 000 ἤτοι ἐκ τοῦ τετάρτου σχεδὸν τοῦ ὀλικοῦ πληθυσμοῦ. Πόση διαφορὰ πρὸς τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ ἰσχύοντα, καθ' ἃ ἐπὶ πληθυσμοῦ 31 817 108 ὑπελογίσθη τελευταῖον, ὅτι μόλις τὸ εἰκοστὸν δεύτερον (1 470 956) ψηφοφορεῖ κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογάς! Τὸ ζήτημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας δύναται λοιπὸν νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐξηγητὴν παρ' ἡμῖν.

Ἰπὸ τὴν ἐποψίν τῆς ἐνεργείας, ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς λειτουργοῦντος κανονικῶς τοῦ πολιτεύματος, ἐν τῇ τελευταίᾳ ἔνεατία (1865—1873) μόλις περιλαμβάνονται δύο βουλευτικαὶ περιόδοι (ἄρθρ. 69 τοῦ Συντάγματος), ἀφ' ἐτέρου ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ πεντάκις προσεκλήθη τὸ ἐκλογικὸν σῶμα ἐνώπιον τῆς βουλευτικῆς κάλπης. Σημεῖον ἦ ὅτι αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ δὲν εἶναι ἰκανῶς σαφεῖς καὶ ὀριστικαί, ἢ ὅτι ὁ πολιτικὸς ἡμῶν βίος εὐρίσκειται ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ταπεινῆς ἐκείνης τῶν δικαστικῶν ἀγῶνων τακτικῆς, ἧτις διὰ τῶν ἀδιακόπων ἀναβολῶν στρεφодиκεῖ ἐπὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Ὅθεν ὅπως ἐν τῇ δικαστικῇ οὔτῳ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ὑπὲρ τῶν ἀγρύπνων τὰ δίκαια. Κατὰ τοῦτο διδακτικώτατα εἶναι τὰ ἐξῆς πορίσματα τῆς ἀγρυπνίας τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος, διότι κατὰ τὴν πρώτην πρόσκλησιν προσήλθον 242 584 ψηφοφόροι, κατὰ τὴν δευτέραν 276 750, κατὰ τὴν τρίτην 255 714, κατὰ τὴν τετάρτην 291 740 καὶ κατὰ τὴν πέμπτην 261 102. Ἡ μικροτέρα οὕτως ἔντασις τῆς πολιτικῆς ἀγρυπνίας παρατηρεῖται ἐν τῇ πρώτῃ βουλευτικῇ περιόδῳ καὶ ἡ μείζων ἐν τῇ προτελευταίᾳ.

(1) Ἐδανείσθη αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπὸ τοῦ τμηματάρχου κ. Βαλαβάνη φιλοτεχνηθέντος βιβλίου Βουλευτικῶν ἐκλογῶν.

(2) Συμπεριλαμβανομένων καὶ 20 868 ἐν τῷ στρατῷ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς περὶ τῶν ψήφων τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος ἀγωνιζομένους, τὰ πορίσματα περιβάλλονται ἐτέραν ἐπίσης περισπούδαστον σημασίαν, διότι, ἐνῶ κατὰ τὸ 1865 προσήλθον 548 ὑποψήφιοι, κατὰ τὸ 1868 δὲ 547, ὁ ἀριθμὸς οὗτος κατέπεσεν εἰς 424 κατὰ τὸ 1869, ἵνα ἀναβῆ ὅπως οὖν κατὰ τὸ 1872 εἰς 442 καὶ καταπέσῃ κατὰ τὸ 1873 πλειότερον ἔτι εἰς 394. Ἡ μείζων λοιπὸν εἰς ὑποψηφίους ἔντασις συμπίπτει κατὰ τὴν δευτέραν πρόσκλησιν τοῦ 1868 καὶ ἡ ἐλάσσων κατὰ τὴν τελευταίαν.

Πῶς! Ἡ τάξις τῶν ὁδηγῶν τοῦ ἔθνους ἀπεδειλίασεν; Ἡ μήπως ἡ πολιτικὴ τῶν κομμάτων εἰσῆλθεν εἰς κρείττονα πειθαρχίαν; Ἐὰν τὸ πρῶτον, τότε τὸ αὐξανόμενον ρεῦμα τοῦ λαοῦ, ὅπερ μαρτυρεῖ ἡ προϊοῦσα ἔντασις τῶν εἰς τὴν ἐκλογικὴν κάλπην προσερχομένων, κρύπτει ὀλόκληρον μυστήριον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξηγήσωσιν οἱ ἀφεύκτως ὑπὸ τῶν πραγμάτων δημιουργηθῆσόμενοι νέοι τοῦ λαοῦ ὁδηγοί· δημοκρατικὴ τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος ὄψις. — Ἐὰν τὸ δεύτερον, ἰδοὺ εὐρισκόμεθα εἰς τὰς παραμονὰς πολιτειακῆς κρίσεως, διότι αἱ ἐκλογικαὶ δυνάμεις συγκεντροῦνται κατὰ σκοπὸν εἰς ὀλιγώτερα πρόσωπα· συνταγματικὴ τοῦ προβλήματος ὄψις.

Εἶπον κατὰ τὰ σκοπὸν, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶ ἐκείνους, οἵτινες, ἀμφιδάλλοντες περὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἔθνους, ἀγνοοῦσιν, ὅτι τοῦτο διανοεῖται, καὶ ὅτι ἔχει καὶ πρώτους καὶ δευτέρους διαλογισμούς.

ΔΗΜΟΤΙΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΑΙ.

Ὅταν κατὰ τὴν 27 Δεκεμβρίου 1833 ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων ἐπεχείρησε τὴν εἰς δήμους διαίρεσιν τῆς Ἑλληνικῆς χώρας, εἶρε προϋπάρχουσαν τὴν κοινοτικὴν ζωὴν, καθ' ἣν ἕκαστον χωρίον εἶχε τοὺς προεστῶτας καὶ

τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, ἀποτελοῦν τι αὐτοτελὲς ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῶν τοπικῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ὁ νομοθέτης τροποποιῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν, ἠναγκάσθη νὰ σεβασθῆ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν οικονομικὴν, διότι κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νόμου ἀνωθέντων πλειοτέρων χωρίων εἰς ἓνα δῆμον, ἐπιφυλάττεται εἰς ἕκαστον αὐτῶν ἡ ἰδιοκτησία του, ἡ ἀπόλαυσις τῆς περιουσίας, τὴν ὁποῖαν ἤθελε τυχὸν ἔχει κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνώσεως, καὶ ἡ ἰδιαιτέρα ταύτης διαχείρησις.»

Πῶς συνέβη ὥστε ἕκαστη κοινότης νὰ ἔχῃ ἰδίαν περιουσίαν, ἡ ἔρευνα αὕτη διαφεύγει τὰ ὄρια τῆς προκειμένης μελέτης, διὰ τὴν ὁποῖαν ἀρκεῖ τὸ γεγονός τῆς ὑπάρξεως κοινοτικῆς περιουσίας, διαμεμοιρασμένης κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μεταξὺ τῶν διαφόρων τῆς Ἑλλάδος χωρίων. Ὁ σκοπὸς μου εἶναι νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἐὰν μέρος τῆς περιουσίας ταύτης συγκεντρωθῆ καθ' ἕκαστον δῆμον, καὶ ἐὰν ἡ ἐντεῦθεν ἀποτελεσθησομένη οικονομικὴ δύναμις τεθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τραπεζικοῦ μηχανισμοῦ, θέλει ἐντεῦθεν κατασκευασθῆ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν, καὶ ἰδίως τὴν ἐξοχικὴν, ἰσχυρότατος μοχλὸς πρὸς περαιτέρω τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας προαγωγὴν.

Βεβαίως θὰ ἦτο πολυμωτάτη ἐπικουρία εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην ἡ κατάστρωσις ὅλων τῶν κοινοτικῶν τῆς Ἑλλάδος περιουσιῶν. Νομίζω ὅμως, ὅτι καὶ ἄνευ αὐτῆς δύναται τις νὰ παραδεχθῆ, ὅτι, ἀπαλλοτριουμένης δεδομένης κατηγορίας κοινοτικῶν κτημάτων, δύναται κατὰ μέσον ὄρον νὰ σχηματισθῆ παρ' ἑκάστῳ δήμῳ ἡ χρηματικὴ ποσότης 50 χιλ. δραχμῶν. Καὶ ἐὰν δὲ τοσαύτη περιουσία δὲν ὑπάρχῃ διαθέσιμος, δύναται νὰ συμπληρωθῆ τὸ πεντηκονταχιλιῶδραχμον τοῦτο, εἴτε διὰ τοῦ συστήματος τῶν νεωτέρων δανείων, εἴτε διὰ προσκαίρου φόρου.

Τὸ ποσὸν τῶν 50 τούτων χιλ. δραχμῶν θέλει χρησιμεύσει ὡς πρώτη ζύμη δημοτικῶν ἀνά πᾶσαν τὴν χώραν τραπεζῶν, τοσοῦτων κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ὅσοι δῆμοι ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι. Φαντάζομαι οὕτω διαμεμοιρασμένην τὴν

πιστωτικὴν δύναμιν τῆς νεωτάτης τραπεζικῆς ζωῆς μεταξὺ πλεόν τῶν 360 περιφερειῶν. Μόλις ἡ ἀνάγκη δείξῃ ποῦ τὴν ἐπιβλητικὴν ἑαυτῆς φυσιογνωμίαν, καὶ εὐθὺς ὁ τραπεζικὸς μηχανισμὸς εἶναι πρόχειρος εἰς θεραπείαν. Δὲν ὑπάρχει δεινότερον τραῦμα κατὰ τῆς τοκογλυφίας. Ὅσοι δὲ νομίζουσιν, ὅτι ἐν μέγα τραπεζικὸν κατὰστημα ἐντὸς ὀλοκλήρου ἐπικρατείας δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τῆς πιστωτικῆς κυκλοφορίας, ὑποπίπτουσιν εἰς τὴν πλάνην ἐκείνων, οἵτινες νομίζουσιν, ὅτι εἰς τὰ θερμὰ κλίματα ὁ ἥλιος χρησιμεύει καὶ ἐντὸς τῶν μαγειρείων.

Παρὰ τῆ χρηματικῆ ταύτῃ προοικίσει τῶν δημοτικῶν τραπεζῶν, δι' ἀναλόγου μέρους τῶν κοινοτικῶν ἐν ἐκάστῳ δῆμῳ περιουσιῶν, δύναται νὰ συντρέξῃ πρὸς τὸν σκοπὸν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ὄσῳ προάγεται ἡ κοινωνία τόσῳ ἀναπτυσσομένη τάσις τῶν ἀνωτέρων τάξεων αὐτῆς πρὸς εὐπορίας καθολικοῦ συμφέροντος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ βαθμηδὸν μὀρφωσις σπουδαίου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ρεύματος χρηματικῶν καταθέσεων ἐν τῷ τραπεζικῷ ταμείῳ. Πρὸς τὴν πρῶτην ἔποψιν, ἡ συμμετοχὴ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς κοινωνίας ἔχει τί οὐσιωδῶς εὐαγγελικόν. Πρὸς τὴν δευτέραν, θὰ ἐξασκήσῃ μεγάλην ἐπιρροὴν ἢ ἐν γένει ἀνάπτυξις τοῦ λαϊκοῦ συνεταιρισμοῦ. Ὅταν ἐνθυμηθῶ τὸν ἀπὸ τοῦ 1870 λειτουργοῦντα εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν πρῶτον τοῦ ἐξοχικοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος συνεταιρισμὸν «ἡ Κοινωνότης Κηφισιάς» καὶ τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀναγεννωμένην ταύτην κοινότητα, ἐννοῶ τὴν ἐπικουρίαν, ἣτις ἐκ τοῦ μέρους τούτου ἐπιφυλάσσεται εἰς τὰς δημοτικὰς τραπεζάς, αἵτινες πρέπει οὕτω νὰ ἐννοηθῶσιν ὡς ὁμαλή τις μετὰβασις ἀπὸ τῶν μικρῶν πιστωτικῶν καθιδρυμάτων πρὸς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς τραπεζικῆς πίστεως.

Ἐν τῇ ιδέᾳ τῶν προτεινομένων δημοτικῶν τραπεζῶν συναντῶνται τοσαῦται τοῦ ἔθνους ἀνάγκαι καὶ περιστάσεις, ὥστε ἡ δυσκολία εἶναι εἰς τὴν κατάταξιν μόνον αὐτῶν. Δὲν εἶναι ἀδιάφορον πρᾶγμα ἡ ἰδρυσις τοιούτων πιστωτικῶν κατὰστημάτων ἐντὸς ὄλων τῶν ἰδιαιτέρων κέντρων τῆς ἐθνικῆς

ζωῆς. Οὐδὲν ὀλιγώτερον, πρόκειται περὶ ἀνακινήσεως τοῦ οἰκονομικοῦ πνεύματος κατὰ τὴν ἰδιαιτέραν φύσιν τῶν ἡμετέρων κοινοτήτων. Ὁ δημοτικὸς οὕτω προσρισμὸς δὲν θὰ εἶναι μόνον πολιτικὸς ἀλλὰ καὶ οἰκονομικὸς. Ἐκαστος δὲ δημότης θὰ ἐλκύνεται πρὸς τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν οὐ μόνον ἐκ τῶν πολιτικῶν ἐλατηρίων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν οἰκονομικῶν. Ἡ διοίκησις τῶν δημοτικῶν τραπεζῶν εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀπανίαν θέσιν τῆς ὅσον ἐνεστὶν ἀκριβεστέρας γνωριμίας πρὸς τοὺς μεθ' ὧν θὰ συναλλάσσεται. Ἐντὸς τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων τὸ μέρος τοῦτο καὶ τὸ τῆς ἐπιβλέψεως τῶν μετόχων ἀποτελοῦσιν ὁμοῦ τὴν πτέρναν τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀπ' ἐναντίας ἐν τῇ δημοτικῇ τραπεζῇ ἀποτελεῖ τὴν ἰσχυροτέραν ἔποψιν. Εἶναι τιοῦτος ὁ κοινοτικὸς βίος, ὥστε οἱ ἄνθρωποι διατελοῦσιν ἀείποτε ὑπὸ εἶδος τι ἀμοιβαίας ἐπιτηρήσεως, τὸ ὅποιον ἔχει σπουδαιοτάτην ἐννοίαν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Δὲν ἀπαιτεῖται εἰμὴ νὰ εἶναι τὸ συμφέρον τοῦτο πεφωτισμένον, ἵνα κατορθώσῃ διὰ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου προσωπικοῦ συνδέσμου τὰ μεγαλείτερα ἅμα καὶ ἀσφαλέστερα τῶν ἔργων.

Ἐν τοῖς πρώτοις ἀποτελέσμασι τῶν δημοτικῶν τραπεζῶν πρέπει νὰ σημειωθῇ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀποταμιευτικοῦ καὶ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος ἐν ἐκάστη περιφερείᾳ. Ὅσον μικρότεραι δυσκολίαι περὶ τὴν προμήθειαν τῶν κεφαλαίων, τόσον τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα δραστηριώτερον. Δὲν πρέπει νὰ μετακινήται ἡμέρας ὀλοκλήρους ὁ ἐπιχειρηματίας, ὅπως συναντήσῃ τὸν κεφαλαιούχον. Ἐν γένει ὁ σκοπὸς τῆς ὀριστικῆς προόδου εἶναι ὥστε, ὅπως ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι μεταξὺ τῶν δύο τούτων δυνάμεων (τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τοῦ κεφαλαίου) οὐδεὶς ὑφίσταται φραγμὸς, οὕτω καὶ ἐν τῇ λοιπῇ γῶρᾳ πρέπει νὰ μετριάσθῃ κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἡ ἀνωμαλία τῶν τοπικῶν περιστάσεων.

Ἡ κατάπτωσις τοῦ τόκου πρέπει νὰ μελετηθῇ ἰδιαιτέρως, διότι αἱ δημοτικαὶ τράπεζαι θὰ ἀποτελέσωσι τὴν βᾶσιν εὐρείας χειραφετήσεως τῶν ἐνδεστέρων τῆς κοινωνίας τάξεων ἀπὸ τῆς τοκογλυφικῆς ἐξουσίας κερδοσκοπῶν τοῦ φοβε-

ρωτέρου είδους. Ἐγνώρισα τοιοῦτον ἐν τῇ κεντρικῇ Πελοποννήσῳ, ὅστις ἔχων κεφάλαιον 3000 δρ. εἰσήγε διὰ τῆς τοκογλυφικῆς μάστιγος τὴν ἐρήμωσιν περίξ τῆς φωλεᾶς του. Ἴνα κρίνη ἕκαστος, ἀρκεῖ νὰ σημειώσω τὸν σ υ γ γ ε ν ι κ ὸ ν τοῦ Κύκλωπος τούτου τόκον, διότι ἐν τῇ μεγαλειτέρᾳ ἐπιεικείᾳ ἀνέβαινεν οὗτος εἰς 20 τοῖς %, χωρὶς νὰ λείψῃ τὸ εἰθισμένον συμπλήρωμα εἰς ζῶα, βούτυρον καὶ ἄλλους καρπούς!

Ἡ διάθεσις τῶν κεφαλαίων τῆς δημοτικῆς τραπέζης δύναται νὰ προσαρμοσθῇ κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας ἐκάστης περιφερείας ἀνάγκας. Αἱ ναυτικάι, αἱ ποιμενικάι, αἱ γεωργικάι, αἱ χειροτεχνικάι, αἱ ἐμπορικάι διατελοῦσιν ὑπὸ ἰδιαιτέρους οικονομικοὺς ὄρους. Κατὰ κανόνα ὅμως δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν αἱ ἐργασίαι τῶν δημοτικῶν τραπεζῶν εἰς προεξοφλήσεις, ὑποθήκας καὶ ἐνέχυρα. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ἐν γένει τραπεζικὴν διοίκησιν, δύναται αὕτη νὰ στηριχθῇ ἐπὶ ἰσχυροῦ τινος πολιτικο-οικονομικοῦ κράματος τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ τῆς ἐμμέσου ἐκλογῆς, μεταξὺ τῶν εὐπορωτέρων μελῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὸν δῆμον κοινοτήτων, διὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἀνωτέρων τῆς κοινωνίας τάξεων (ἐπίτιμα μέλη) καὶ τῶν ἐν τῇ τραπέζῃ κατατιθεμένων τὰ χρήματα των (νεωτερισμὸς πλήρης μέλλοντος).

Τὰ κέρδη τῶν δημοτικῶν τραπεζῶν κέκτηνται ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι πρόκειται νὰ θεραπεύσωσι σπουδαιοτάτας δημοτικὰς ἀνάγκας. Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὸ τρίτον πρὸς αὐξήσιν τῶν τραπεζικῶν κεφαλαίων, ἐξ οὗ περὶ δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, ὅτι μετὰ τινα χρόνον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐρύν, τὸ ἀρχικὸν τῆς δημοτικῆς τραπέζης πεντηκονταχιλιόδραχμον δύναται νὰ δεκαπλασιασθῇ καὶ εἰκοσπλασιασθῇ (ἐν ἑκατομμύριον!), τὸ ὑπόλοιπον τῶν εἰσοδημάτων δύναται νὰ διαιρεθῇ μετὰ τῶν διαφόρων τοῦ δήμου ἀναγκῶν, ἐν αἷς ἡ ἐκκλησία, τὸ σχολεῖον, τὸ νοσοκομεῖον, ἡ ὁδὸς, τὸ ὑδραγωγεῖον κλπ. παρίστανται ἐπὶ κεφαλῆς· θὰ ὑπάρξῃ δὲ βαθμηδὸν ἱκανὸς τόπος εἰς συμμετοχὴν καὶ τῶν τρεχουσῶν δημοτικῶν ἀναγκῶν, ἐξ οὗπερ δείκνυται

ἢ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς δημοτικῆς φορολογίας μεγάλη τῆς δημοτικῆς τραπέζης σπουδαιότης.

Ἡ πρό τινων χρόνων ἐν Ρωσσίᾳ ἐπὶ τοῦ οικονομικοῦ τούτου σταδίου καταβλήθησα ἐργασία εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς, διότι τὸ εὐρὸν παράδειγμά της ἀποτελεῖ ἰσχυρωτάτην ἐνθάρρυνσιν. Ἡ πρώτη τοιαύτης φύσεως τράπεζα χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1788, ἐν Βολόγδα ἰδρυθεῖσα, μέχρι δὲ τοῦ 1864 συνέστησαν εἴκοσι τοιαῦται. Ἀλλὰ τὴν 6 Φεβρουαρίου 1862 ἐδημοσιεύθη πρότυπον Κυβερνητικὸν Καταστατικὸν ἐπὶ σκοπῷ ἵνα διαδοθῇ ἡ ἰδέα καὶ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς διὰ μείζονος ἐντάσεως, ἀνευ περαιτέρω μεσολαβήσεως τοῦ μεγάλου μηχανισμοῦ τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως (Ἰδ. Οἶκ. Ἐπιθεώρησιν, ἔτος Α' σελ. 354). Οἱ καρποὶ τῆς συγχομιδῆς τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης ὑπῆρξαν ἀφθονώτατοι, διότι ἀπὸ τοῦ 1862—1872 συνέστησαν 215 νέαι τράπεζαι. Ἴνα ἐννοήσῃ δὲ ἕκαστος τὴν εὐρωστίαν τοῦ οικονομικοῦ τούτου ἐπινοήματος, ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ, ὅτι τράπεζα, ἀρχίσασα τὰς ἐργασίας της διὰ 10 000 ρουβλίων (εἶναι ὁ ἐλάχιστος ὄρος), διεχειρίζετο κατὰ τὸ 1871 ρούβλια 270 000! Ἡ γλῶσσα τῶν καταθέσεων δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐμφαντικὴ, διότι κατὰ τὸ 1870 κατετέθησαν εἰς 185 τοιαύτας τραπέζας 28 724 188 ρούβλια· ἵνα δὲ μὴ λείψῃ ἡ ἔτι πειστικωτέρα τοῦ κέρδους φωνή, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο αἱ 185 αὗται τράπεζαι ἀπέφερον καθαρὸν εἰσόδημα 2 166 884 ρούβλια, τῶν ὁποίων ἡ ἀκόλουθος χρῆσις ἀνήκει εἰς τὰς λεπτομερείας· ἀποθεματικὸν κεφάλαιον 280 802, αὐξήσεις ἀρχικοῦ κεφαλαίου 1 060 276, ἀγαθοεργία 429 856, δημοτικὰ ἔργα 395 950.

ΦΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΖΩΙΚΗ ΤΡΟΦΗ.

Καθὼς παρατηρεῖ ὁ Cuvier, οἱ καρποὶ, αἱ ρίζαι, τὰ γυλώδη μέρη τῶν φυτῶν φαίνονται ὡς ἡ φυσικὴ τοῦ ἀνθρώπου τροφή· αἱ χεῖρες αὐτοῦ εἶναι ἐπιτήδαιοι εἰς συλλογὴν

των, αἱ βραχεῖαι καὶ σχετικῶς ἀσθενεῖς σιαγόνες του, οἱ βραχεῖς κυνόδοντες του οἱ μὴ τοὺς λοιποὺς ὑπερβαίνοντες, οἱ μυλόδοντες του, ἐν γένει ὄλος ὁ μηχανισμὸς οὗτος εἶναι δυσυμβίβαστος πρὸς τὴν χορτοφαγίαν καὶ κρεωφαγίαν, ἐκτὸς ἐὰν προηγηθῇ μαγειρικὴ προπαρασκευή. Καὶ βεβαίως ἡ πρώτη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ τοῦ ἐπιγείου παραδείσου δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄσχετος πρὸς τοιαύτην δίαιταν Ὡστε ὅταν ὁ φρονιμώτατος ὄφις ἔλεγεν πρὸς τὴν Εὐάν (Γεν. Γ'), «τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεός· οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου ;» προφανῶς ἐπονηρεῦετο, διότι τῷ ἀπήντησεν ἡ γυνή, «ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου φαγώμεθα, ἀπὸ δὲ καρποῦ τοῦ ξύλου, ὃ ἐστὶν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ.»

Μετὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῆς μακαριότητος ἔρχεται ἡ τῆς ἀγριότητος. Ἐὰν δὲ ἀπ' αὐτῆς ἀναλύσωμεν τὴν ὄλην βιωτικὴν τῆς ἀνθρωπότητος, παρατηροῦμεν μετ' ἐκπλήξεως, ὅτι ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς τροφῆς τὰ δύο μᾶλλον ἀντίθετα ἄκρα, οἱ ἀγριώτατοι καὶ οἱ λεπτότατοι χρόνοι, συναντῶνται. Καὶ τῶν ἀγρίων αἱ εὐωχίαι καὶ τῶν πεπολιτισμένων αἱ πολυτελεῖς τράπεζαι στηρίζονται ἐπὶ τῆς κρεωφαγίας. Πράγμα περίεργον! Ἡ ὑπεροχὴ τῆς θρεπτικῆς ταύτης βάσεως ἐξασκεῖ μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πληθυσμοῦ. Καθὼς τὰ σαρκοφάγα θηρία, λέων, τίγρις, ἄρκτος, μικρὰν κέκτηνται τὴν δύναμιν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ὑπὸ τοὺς ἀφθονωτέρους τῆς τροφῆς ὄρους, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ ἄγριοι καὶ ἐκ τῶν ἡμέρων οἱ μᾶλλον κρεωφάγοι. Μεταξὺ ἄλλων λόγων δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἄσχετος καὶ ὁ προκείμενος εἰς τὴν κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς δραστηρίως προβαίνουσαν ἐξάλειψιν ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν. Οὕτω κατὰ μὲν τὸν Τάκιτον (Χρον. 9,25) αἱ οἰκογένειαι τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ τοῦ Αὐγούστου δημιουργηθέντων ἐν Ρώμῃ πατρικίων εἶχον ἐντελῶς ἐξαλειφθῆ ἐπὶ τοῦ τετάρτου αὐτοκράτορος Κλαυδίου! Ἐπὶ δὲ τῶν νεωτέρων χρόνων ἀπὸ τοῦ 1611—1819

ἄπεσθέσθησαν 753 εὐγενεῖς οἰκογένειαι ἐν Ἀγγλίᾳ, κλασσικῆ τῆς κρεωφαγίας χώρα, ἐν τῇ ὁποία ἔλεγεν ὁ Rousseau ὅτι ἡ πολυτέλεια ἐπιδεικνύεται ἐπὶ τραπεζῆς βριθούσης κρεάτων (Κοινωνικὴ Συνθήκη, μετάφρ. Ζαλύκου § 240).

Ἐν γένει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν τροφῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἡ μετάβασις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς κρεωφάγου ἐποχῆς εἰς τὴν μεταγενεστέραν φυτοφάγον συνδέεται πρὸς σημαντικωτάτην οἰκονομικὴν μεταβολήν. Ἐνῶ κατὰ τὴν πρώτην ὀλιγάριθμοι φυλαὶ μόλις ἀπέζων ἐντὸς ἀπεράντων ἐκτάσεων γαιῶν διὰ τῆς κυνηγετικῆς αὐτῶν βιομηχανίας, ἅμα οἱ ἄνθρωποι ἀπεκατέστησαν ὀριστικῶς ἐπὶ δεδομένης χώρας καὶ ἐπεχείρησαν τὴν πρώτην γεωργικὴν καλλιέργειαν, εὐθὺς ἀπεδείχθη ἡ δυσυπολόγιστος μεταξὺ ἀγροῦ καὶ δάσους διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν περαιτέρω τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τελείωσιν. Καθὼς παρατηρεῖ ὁ Carey (Κοινωνικὴ Ἐπιστήμη κεφ. 47), ὅσον ἀθλία καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ γεωργία ἐκείνη καὶ ὅσον μικρᾶς ἐσοδείας, ἐν στρέμμα γῆς, προσδιωρισμένης εἰς καλλιέργειαν σιτηρῶν, ἐχορήγει πάντως πλείονα τροφήν εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἀφ' ὅσῃν ἠδύνατο νὰ τῷ χορηγήσωσιν ἐξ στρέμματα προσδιωρισμένα εἰς τὴν συντήρησιν ἑνὸς βοῦς διὰ μέσου τῶν ἐκ τούτου παραγομένων ἀξιῶν. Ἄλλ' ἡ ἐπομένῃ γεωργικῇ πρόοδος ὑπῆρξε κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τοιοῦτου ἀποτελέσματος, διότι βαθμηδὸν ἀπέληξεν εἰς τὴν καὶ ἐπὶ ἡμίσεως στρέμματος παραγωγὴν πλείονος τροφῆς τῆς ὅσης ἠδύνατο νὰ παραχθῇ ἐντὸς χιλιάδος στρεμάτων, ὅτε ταῦτα ἐχρησίμευον εἰς τὰς περιπλανήσεις τοῦ πτωχοῦ καὶ ἀτυχοῦς ἀγρίου τῆς γῆς κατοίκου.

Ἐὰν βεβαίως δὲν προέβη μόνῃ ἡ γεωργία, διότι καὶ ἡ κτηνοτροφία ἐποιήσατο μεγάλας προόδους· ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσεν ἡ τελευταία νὰ μεταβάλλῃ τοὺς σχετικoὺς ὄρους, οἵτινες φαίνονται ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἀπορρέοντες. Τῷ ὄντι ἐὰν παραδεχθῶμεν (εἶναι δὲ σχεδὸν ὑπεράνω πάσης ἀμφιβολίας), ὅτι κατὰ μέσον ὄρον ἐξ λίτραι ζωϊκῆς τροφῆς εἶναι ἀναγκαῖαι καθ' ἑκάστην πρὸς πᾶν ἄτομον, ζῶν ἀποκλειστικῶς διὰ κρέατος, καὶ ὅτι ἐν στρέμμα γῆς, προσδιω-

ρισμένον εις συντήρησιν κτηνῶν, δὲν παράγει πλέον τῶν 8—10 οὐγκιῶν κρέατος καθ' ἑκάστην, ἀπαιτοῦνται 10—12 στρέμματα διὰ τὴν συντήρησιν ἑνὸς ἀτόμου κατ' ἔτος, ἐνῶ ἐν στρέμμα γῆς, καλλιεργουμένης σίτον, δύναται νὰ θρέψῃ τρία, καλλιεργουμένης δὲ πατάταν, ἑννέα. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἐνδεικτικώταται εἶναι αἱ ἐπόμεναι πληροφοροίαι τοῦ Pleyfair, διότι, ὡς παρατηρεῖ οὗτος ἐπὶ τῶν ἀγοραίων τοῦ Λονδίνου ἀξιῶν, δύναται ἄνθρωπος τις νὰ κατασκευάσῃ μίαν λίτραν σαρκὸς ἐπὶ τοῦ σώματος του διὰ γάλακτος εἰς τιμὴν 3 σελιν. καὶ 9 πεν.—διὰ πατάτας καὶ κρέατος ἄνευ ὀστῶν καὶ λίπους εἰς τιμὴν 2 σελιν.—δι' ἀλεύρου ἐκ βρώμης εἰς τιμὴν 4 σελ. 10 πεν.—δι' ἄρτου ἐκ σίτου καὶ κριθῆς εἰς τιμὴν 1 σελ. 2 πεν.—καὶ διὰ κυάμων καὶ πίσων εἰς τιμὴν ἐλάσσονα κατὰ 6 πέν.

Τοιοῦτοτρόπως ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην ὁ βαθὺς ἐν τῇ οἰκονομικῇ τῆς ἀνθρωπότητος διασκευῇ λόγος τοῦ Adam Smith, ὅτι «εἶναι πολὺ τῇ ἀληθείᾳ ἀμφίβολον, ἐὰν τὸ κρέας τῶν σφαγείων εἶναι ἀναπόφευκτον εἰς τὴν ζωὴν. Οἱ δημητριακοὶ καρποὶ, καθὼς καὶ ἄλλα φυτὰ, δύνανται κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε πεῖραν διὰ τῆς μετὰ γάλακτος, βουτύρου, τυροῦ καὶ ἐλαίου ἀναμίξεως, ἄνευ κρέατος, νὰ ἀποτελέσωσι τὴν ἀφθονωτέραν, ὑγιειντέραν, θρεπτικωτέραν καὶ ἐντονωτέραν τροφήν».

Τίς οἶδε; Τὸ ζήτημα τῆς ὁσημέραι προϊούσης ὑπερτιμῆσεως τῶν τροφίμων θέλει εὑρεῖ ἐκ τοῦ μέρους τούτου πολλὰ στοιχεῖα ἁρμονικωτέρας ἐν τῷ μέλλοντι λύσεως κατὰ τὴν πρακτικὴν οἰκονομίαν καὶ τῶν οικογενειῶν ἅμα καὶ τῶν κοινωνιῶν.

ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.

Ἰδοὺ τίτλος μελέτης ἐκ πρώτης ὄψεως ἤμιστα ἁρμόζων ἐν τῇ Οἰκονομικῇ Ἐπιθεώρησει. Ὅταν ὁμως ἔλθῃ κατὰ νοῦν, ὅτι καὶ οἱ περὶ τὴν θρησκείαν ἀσχολούμενοι ἐργάται

τινες τῆς κοινωνίας εἶναι, ἕκαστος θὰ ἐννοήσῃ, ὅτι, ἐὰν ἡ ἐξάσκησις τῆς βιομηχανίας αὐτῶν ὑπόκειται εἰς ἰδιαιτέραν δικαιοσύνην, σημαντικώτατον εἶναι διὰ τὴν περαιτέρω τῶν ἱερατικῶν ἔργων ἀνάπτυξιν, ὅπως ἡ δικαιοσύνη αὕτη ἢ οὔτε παράνομος οὔτε αὐθαίρετος. Ὅθεν διὰ τῆς προκειμένης μελέτης θέλει ἀποδειχθῆ, ὅτι τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐπισκοπικὰ δικαστήρια λειτουργοῦσιν ἐν μέσῳ τοῦ ὄλου πολιτεύματος ἡμῶν (ἐφ' ὅσον γνωρίζω ἀπαρατηρήτως μέχρι τοῦδε) καθ' ὅλην τῆς λέξεως τὴν ἀκριβείαν ἐκ τῶς τοῦ νόμου.

Δι' ὅσους τὸ θέμα τοῦτο εἶναι ἀδιάφορον, σημεῖον ὅτι εἶναι ἀπηλπισμένοι ἐκ τῆς θρησκευτικῆς τῶν κοινωνιῶν ἀναπλάσεως. Ὑπὸ ἄλλην δὲ ἐποψιν ἢ ἐκθεθεῖσα περὶ ἱερατικῆς βιομηχανίας ἀρχὴ δύναται νὰ σκανδαλίσῃ τοὺς λησμονοῦντας ἐν τῇ θεωρίᾳ ἐκεῖνο δι' ὅπερ ἐκθύμως ἀγωνίζονται ἐν τῇ πρακτικῇ, τούτέστιν ὅτι «ὁ ἐν τῷ ναῷ δουλεύων καὶ ἐν τῷ ναῷ τραφῆσεται.» Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι διαφεύγει τοῦ προκειμένου ζητήματος ἡ ποιότης τῶν ἱερατικῶν ἐκάστης θρησκείας καρπῶν. Ἐὰν οἱ μὲν ἀναδιβάσωσιν εἰς οὐρανόν, οἱ δὲ καταβιβάσωσιν εἰς ἄδην, πάντως ἡ ὀριστικὴ ἐκκαθάρισις τῶν ἀλληλοκαταδικαζομένων θρησκειῶν ἀνήκει οὐσιωδῶς εἰς τὸ μέλλον, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐν τῷ παρόντι πίστεως. Ὅ,τι ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπιστήμην εἶναι ἡ ἐλευθέρωσις καὶ ἔννομος ἀνάπτυξις τῶν κοινωνικῶν ἐργασιῶν, εἴτε περὶ θρησκείας πρόκειται εἴτε περὶ τῶν λοιπῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐνασχολήσεων. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀτμοσφαῖρα μᾶλλον δηλητηριώδης διὰ τὴν ἐν γένει δραστηριότητα, εἰμὴ ὅταν ἀντικατασταθῶσιν αἱ ἐγγυήσεις τοῦ νόμου διὰ τοῦ δοκοῦντος ἐνὸς ἀνθρώπου ὑπεράνω τοῦ νόμου τιθεμένου, ὅποιοςδῆποτε καὶ ἂν ἢ οὗτος.

Κατὰ τὸ ἄρθρον Θ' τοῦ ἀπὸ 9 Ἰουλίου 1852 νόμου ὁ ἐπίσκοπος δικάζει μετὰ τεσσάρων ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἑαυτοῦ ἐπισκοπῆς, διοριζομένων ἐφ' ἑαυτῷ διὰ Β. διατάγματος ἐπὶ τῇ γνωμοδοτήσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραβάσεις καὶ παρεκτροπὰς τῶν ὑπὸ τὴν ποι-

μαντορίαν αὐτοῦ κληρικῶν . . . Αἱ ἀποφάσεις τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου, αἱ καταγινώσκουσαι ἐπίπληξιν ἢ ἀργίαν μέχρι τῶν ἐπτὰ ἡμερῶν εἶναι ἀνέκκλητοι, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐκκαλοῦνται ἐνώπιον τῆς Ἱ. Συνόδου ἐντός 40 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν καταδικασθέντα κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως, παρατεινομένης τῆς προθεσμίας ταύτης κατὰ λόγον τῆς ἀποστάσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 195 τῆς πολιτικῆς δικονομίας. Ἡ ἔφεσις ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐκκληθείσης ἀποφάσεως καὶ ἐπιδίδεται ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸν προεδρεύοντα τὸ ἐπισκοπικὸν δικαστήριον ἐπίσκοπον.» — Εἶναι τόσον σαφεῖς αἱ ῥήσεις αὗται τοῦ νόμου, ὥστε ἀπλῆ ἢ ἀνάγνωσις αὐτῶν φέρει κατὰ νοῦν πενταμελὲς δικαστήριον, προωρισμένον ἵνα ἐπιβάλλῃ ἐκκλησιαστικὰς ποινὰς διὰ τῆς θεμελιώδους ἐν παντὶ δικαστικῷ ὀργανισμῷ ἀρχῆς τῆς ἰσοψηφίας καὶ κυριοψηφίας τῶν λειψουργούντων δικαστικῶν προσώπων.

Καὶ ὅμως ἡ πρακτικὴ δὲν ἔχει οὕτως. Ἡ ἰδέα τῆς ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ δικαστηρίῳ παρουσίας τοῦ ἐπισκόπου ὡς προέδρου (primus inter pares) καὶ οὐχὶ ὡς ἀπολύτου ἐξουσιαστοῦ καθιεροῦται μὲν ἐν τῷ νόμῳ, κατεστρατηγήθη ὅμως διὰ τινος συνεννόησεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου μετὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἐκ τῆς ὁποίας προήλθεν ἡ ἀπὸ 5 Ἰουλίου 1860 Συνοδικὴ ἐγκύκλιος, ἣτις ἀποδεικνύει ὅτι ἡ αὐθεντικὴ ἐρμηνεῖα τῶν νόμων δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν (ἄρθρ. 19 καὶ 26 τῶν δύο τελευταίων συνταγμάτων), ἀλλ' ἐν περιστάσει καὶ εἰς τὴν Ὑπουργικὴν, ὅπερ ἄνω ποταμῶν. Ἡ πρώτη ἀφορμὴ εἶχε δοθῆ ἐκ τῆς ἐν τινι ἀποφάσει ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου ἐπικρατήσεως τῶν λοιπῶν μελῶν αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ προεδρεύοντος ἐπισκόπου, ὅστις ἔμεινε μόνος. Ἐπὶ τῆς πράξεως ταύτης, τὴν ὁποίαν ἡ ἐγκύκλιος χαρακτηρίζει ὡς «ἄδικον καὶ παράτολμον» (ἴδ. Συλλ. τοῦ 1860 σελ. 192), ἡ Ἱ. Σύνοδος προὐκάλεσε τὴν παρέμβασιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ὅπερ ἔσπευσε διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Ἰουνίου 1860 ὑπ' ἀριθ. 2816 ἐγγράφου του νὰ διακηρύξῃ τὰ ἐπόμενα,

ἄτινα ἀποτελοῦσι τὴν δικαιολογικὴν τῆς Συνοδικῆς ἐγκυκλίου βάσιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἡ ὄλη δικαιοσύνη τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου περιωρίσθη ἔκτοτε εἰς τὸ δοκοῦν τῷ ἀρχιερεῖ, ἐκμηδενισθείσης τῆς νομικῆς ψήφου τῶν λοιπῶν τοῦ δικαστηρίου μελῶν. «Κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς (ἴδ. ἐγκ. αὐτ. σελ. 193) κανόνας καὶ κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδεγμένην τάξιν ὁ ἀρμόδιος ἐπίσκοπος δικάζει τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραβάσεις καὶ παρεκτροπὰς τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν. Ἡ διάταξις τοῦ Θ' ἁρθροῦ τοῦ Σ' Νόμου, καθ' ἣν ἀπαιτεῖται νὰ δικάζῃ ὁ ἐπίσκοπος μετὰ τεσσάρων ἀξιωματικῶν, δὲν νοεῖ νὰ καταστήσῃ τούτους ἰσοψηφούς τῷ ἐπισκόπῳ, διότι αὕτη ἤθελεν ἀντιμάχεσθαι προδήλως πρὸς τοὺς Κανόνας, ἀλλὰ νοεῖ κυρίως, ὅτι οὗτοι ἔχουσι ψήφον συμβουλεωτικὴν καὶ οὐχὶ ὑποχρεωτικὴν διὰ τὸν ἐπίσκοπον, ὀφείλοντα νὰ ἐκφέρῃ τὴν καταδικαστικὴν εἴτε ἀθωοτικὴν ἀπόφασίν του, στηριζομένην εἰς τοὺς Κανόνας. Ἐντεῦθεν γίνεται δῆλον, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων ἀνάγκη νὰ συντάσσωνται οὕτως, ὥστε τὸ διατακτικὸν νὰ εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν παρά τοῦ ἐπισκόπου ἐξενεχθεῖσαν ψήφον.»

Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἀναλύσῃ τις τὸ ἀρχαιότερον δίκαιον, τότε ἡ διαβεβαίωσις τοῦ ὑπουργείου ἤθελε τεθῆ ἐνώπιον τοῦ ΚΗ' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ Οἰκουμενικῆς συνόδου, καθ' ὃν οἱ μὲν πρεσβύτεροι ὑπὸ ἑξ ὁἰδὲ διάκονοι ὑπὸ τριῶν δικάζονται ἐπισκόπων. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπάρχει νεώτερον δίκαιον, ὁ νόμος τῆς 9 Ἰουλίου 1852, ὅστις, θεωρήσας κατὰ σκοπὸν ἵνα ἄλλως ὀρίσῃ τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοσύνης, διωργάνωσε τὸ ἐπισκοπικὸν δικαστήριον ἐξ ἐνὸς ἐπισκόπου καὶ τεσσάρων ἑτέρων ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωματικῶν, ἐμπιστευθεὶς τὴν λειτουργίαν τοῦ δικαστικοῦ τούτου μηχανισμοῦ εἰς τὸ ὀρθῶς ἐννοούμενον συμφέρον καὶ τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Δὲν δύνανται δὲ τὰ ὄργανα αὐτῶν ἐξ οἰκείας ἀπλῶς ἐπιγνώσεως νὰ ἀντιστρατευθῶσι κατὰ τῆς νομικῆς ἐν τῷ τόπῳ τάξεως, ματαιοῦντα τὸ κῆρος θεσμοῦ, διὰ τὴν ἐφαρμο-

γὴν τοῦ ὁποίου ἀπ' ἐναντίας ἐκλήθησαν, θεσμοῦ ὅστις προώρισται νὰ ἐξασκήσῃ σωτηριωδεστάτην ἐπιρροήν ἐπὶ τῆς ὅλης ἀκμῆς τῶν ἱερατικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ὑπὸ πολ-
λὰς ἐπόψεις ἀποτελοῦσι τὸ ἅλας τῆς κοινωνικῆς ζύμης. Ἴνα δώσωσι τὰ ἔργα ταῦτα ἀναλόγους πρὸς τὸν νεώτερον ἐθνικὸν βίον καρποῦς, πρέπει μεταξὺ ἄλλων ὄρων νὰ ληφθῇ καὶ οὗτος ὑπ' ὄψιν. Διότι οὔτε ἐκτὸς νομίμων ἐγγυήσεων, οὔτε ὑπὸ τὴν σκέπην αὐθαιρέτου αὐτοβουλίας δύναται νὰ ὑπάρξῃ πρὸδος ἀληθῆς.

ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ ΕΝ ΚΩΝ- ΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Ὅπως ὁ φυσικὸς, οὕτω καὶ ὁ οἰκονομικὸς κόσμος ὑπό-
κειται εἰς διαφοροὺς θυέλλας καὶ λαίλαπας· ἐν τούτοις τὰς μὲν συμφορὰς τῆς φύσεως οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις δύ-
ναται νὰ διαφύγῃ, ἐνῶ αἱ οἰκονομικαὶ δύναται νὰ προνοη-
θῶσιν, ἔστιν ὅτε καὶ νὰ προληφθῶσιν, ἢ τοῦλάχιστον κατὰ πολὺ νὰ σμικρυνθῶσιν αἱ καταστρεπτικαὶ αὐτῶν συνέπειαι, ὁπότεν ἡ αἰτία τῶν φαινομένων αὐτῶν, ἀνακαλυπτομένη ἐν αὐτῇ τῇ γεννήσει τῆς, ἀπαντᾷ καθ' ὁδὸν στοιχεῖα δυνάμενα ἵνα οὐδετερώσωσι τὴν δυνάμιν τῆς καὶ ἀποτρέψωσιν οὕτω τὰ ἀποτελέσματα τῆς. Καθόσον λοιπὸν τὰ φαινόμενα ταῦτα ἔχουσι σχέσιν ἄμεσον πρὸς τὴν εὐημερίαν τῶν κοινωνιῶν εἰσὶν ἄξια προσοχῆς καὶ μελέτης, ὅπως διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῶν παραγουσῶν αὐτὰ αἰτιῶν καταστῶσιν ὅσον οἶον τε ἥττον ἐπιβλαβῆ.

Ἐγγύς ὄντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετ' αὐτῆς στενάς διατηροῦντες χρηματιστικὰς σχέσεις, καθήκον ἔχο-
μεν καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην καὶ ἕνεκα γενικωτέρων λόγων, ἵνα ἀνιχνεύσωμεν τὰ αἴτια τῆς ὑφισταμένης ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ χρηματιστικῆς κρίσεως. Ὅπως δὲ καταστῆ ὅσον οἶον τε εὐπορωτέρα ἢ ἀνεύρεσις τῶν αἰτιῶν τοῦ φαι-
νομένου τούτου, δεόν ἵνα ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ οὐσιωδέστερα

στοιχεῖα, ἐξ ὧν σύγκειται ἡ ἀγορὰ τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως, καὶ ἅτινα ἔχουσιν ἐπ' αὐτῆς ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπιρ-
ροήν. Τοιοῦτοτρόπως ἂν δὲν ἀνακαλύψωμεν ἀπάσας τὰς αἰτίας τῆς ὑφισταμένης κρίσεως, θέλομεν, οὕτω πως ἐφω-
διασμένοι, δυνηθῆναι νὰ ὑποδείξωμεν τὰς πλησιεστέρας καὶ οὐσιωδέστερας.

Τὰ στοιχεῖα τὰ εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν διατελοῦντα μετὰ τῆς ἀγορᾶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰσὶν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ δάνεια τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, ἀνερχόμενα εἰς πλεόν τῶν ἑκατὸν ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐνδιαφέρει ἰδίως τὴν ἀγορὰν ταύτην τὸ πάγιον χρέος ἐκ λιρῶν στερλινῶν 36 363 630, ἀποφέρον ἐνιαύσιον τόκον 5 τοῖς %, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ 793 000 μετοχαὶ τῶν κατωτέρω μνημονευθησομένων τραπεζῶν, τῶν ὁποίων τὸ μὲν ὀνομαστικὸν κεφάλαιον ἀνέρχεται ὡς ἐγγίστα εἰς λί-
ρας τουρκικὰς 44 680 500, τὸ δὲ πραγματικὸν εἰς 6 848 625, μὴ συμπεριλαμβανομένου εἰς τὰ ποσὰ ταῦτα τοῦ κε-
φαλαίου ἄλλων μικροτέρου λόγου τραπεζῶν, ὡς μὴ ἐκδο-
θέντος διὰ μετοχῶν.

Αἱ εἰρημέναι τράπεζαι εἰσὶν αἱ ἐπόμεναι.

α') Ἡ αὐτοκρατορικὴ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα συστηθεῖσα τῷ 1863 μὲ κεφάλαιον μὲν ὀνομαστικὸν λιρῶν στερλινῶν 4 050 000, πραγματικὸν δὲ 2 025 000, ἐκδοθὲν διὰ 202 500 μετοχῶν πρώτης καὶ δευτέρας ἐκδόσεως.

β') Ἡ Γενικὴ Ἐταιρία τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους συστη-
θεῖσα τὸ 1864 μὲ ὀνομαστικὸν μὲν κεφάλαιον λιρῶν στερ-
λινῶν 2 000 000, πραγματικὸν δὲ 800 000, ἐκδοθὲν δι'
100 000 μετοχῶν. Εἰς τὸ πραγματικὸν τοῦτο κεφάλαιον προσετέθησαν ἕτεραι λίραι στερλίνας 200 000, ἐκδοθεῖσαι διὰ μετοχῶν 20 000 πρὸς σύστασιν ὑποκαταστήματος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

γ') Ἡ Γενικὴ Ὀθωμανικὴ Πίστωσις, συστηθεῖσα κατὰ τὸ 1869 μὲ ὀνομαστικὸν μὲν κεφάλαιον λιρῶν τουρκικῶν 2 200 000, πραγματικὸν δὲ 1 100 000, ἐκδοθὲν διὰ μετο-
χῶν 100 000.

δ') Ἡ Ἀυστροτουρκικὴ Πίστωσις, συστηθεῖσα τῷ 1872 μὲ ὀνομαστικὸν μὲν κεφάλαιον λ. στερλ. 2 000 000, πραγματικὸν δὲ 800 000, ἐκδοθὲν διὰ μετοχῶν 100 000.

ε') Ἡ Τράπεζα Κωνσταντινουπόλεως, συστηθεῖσα τῷ 1872 μὲ ὀνομαστικὸν μὲν κεφάλαιον λ. στερλ. 1 000 000, πραγματικὸν δὲ 600 000, ἐκδοθὲν διὰ μετοχῶν 100 000.

ς') Ἡ Ὄθωμανικὴ Ἑταιρία συναλλαγῶν καὶ χρεωγράφων, συστηθεῖσα τῷ 1872 μὲ ὀνομαστικὸν μὲν κεφάλαιον λ. στερλινῶν 600 000, πραγματικὸν δὲ 300 000, ἐκδοθὲν διὰ μετοχῶν 60 000.

ζ') Ἡ Τράπεζα Βερίση καὶ Κοσουδῆ, συστηθεῖσα τῷ 1873, ἔχουσα κεφάλαιον πραγματικὸν λίρας τουρκικᾶς 200 000, ἐκδοθὲν διὰ μετοχῶν 10 000.

η') Ἡ Ὄθωμανικὴ Ἐμπορικὴ Ἑταιρία, συστηθεῖσα τῷ 1873, ἔχουσα ὀνομαστικὸν κεφάλαιον λίρας τουρκικᾶς 600 000 ἐκδοθὲν διὰ μετοχῶν 60 000.

θ') Ἡ Τράπεζα Καλουθῆ καὶ Παρίση, συστηθεῖσα τῷ 1873 μὲ κεφάλαιον ὀνομαστικὸν λ. στερλινῶν 40 000 ἐκδοθὲν διὰ μετοχῶν 8 000.

ι') Ἡ Ἑταιρία τῶν Τροχιδορῶν Κωνσταντινουπόλεως, συστηθεῖσα τῷ 1871 μὲ κεφάλαιον μὲν ὀνομαστικὸν λ. στερλινῶν 800 000, πραγματικὸν δὲ 320 000, ἐκδοθὲν διὰ μετοχῶν 40 000.

ια') Τέλος ἡ Ἑταιρία τοῦ Ὑπογείου σιδηροδρόμου, συστηθεῖσα τῷ 1872 καὶ ἔχουσα κεφάλαιον πραγματικὸν λίρας στερλινῶν 250 000, ἐκδοθὲν διὰ μετοχῶν 25 000.

Ἐκτὸς τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ μετοχῶν τῶν εἰρημένων Τραπεζῶν κυκλοφοροῦσιν ἔτι καὶ πλείσται μετοχαὶ τῆς παλαιᾶς (1870) καὶ νέας (1872) ἐκδόσεως τοῦ σιδηροδρόμου Ῥουμελίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ κερδοσκοπία εὕρισκε πλείστην ὅσῃ ὕλην ἐπικερδῶν ἐπιχειρήσεων ἕνεκα τῆς κατὰ διημέριαν κληρώσεως καὶ τῶν κατ' αὐτὴν σπουδαίων κληρῶν 600 000, 300 000 καὶ 200 000 φράγκων, τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ὁποίων ἐπιδιώκουσι πλούσιοί τε καὶ πένητες, ἀλλ' ἰδίως οἱ τελευταῖοι, οἵτινες εἰσὶ πάντοτε οἱ μᾶλλον

εὐαπάτητοι καὶ ἐπομένως οἱ μᾶλλον φορολογούμενοι, ὅσῃς τὸ δέλεαρ σπουδαίου προσδοκωμένου κέρδους τίθεται ἐνώπιον των. Κυκλοφοροῦσιν ἐπίσης ἐν Κωνσταντινουπόλει πλείσται μετοχαὶ τῆς ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων τοῦ Λαυρίου καὶ τῆς Γενικῆς Πιστωτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Πρέπει ὡσαύτως νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰ εἰς κυκλοφορίαν ἔντοκα τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν γραμματίαι, ἀνερχόμενα πολλάκις εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια λ. στερλινῶν.

Ἄπασαι αἱ προμηθευθεῖσαι Τράπεζαι σπουδαῖα ἀπεθυσάριζον κέρδη ἰδίως ἐκ τῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν δανείων ἐπὶ τόκῳ 9 ἢ καὶ 12 τοῖς % κατὰ τὰς ὁμαλὰς περιστάσεις, ἐκτὸς τῆς προμηθείας ἑνὸς ἢ καὶ δύο τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ ὅλου δανείου. Αἱ συνομολογοῦσαι τὰ δάνεια ταῦτα Τράπεζαι, ἔχουσαι πιστώσεις σπουδαίας ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ ἄλλαχοῦ ἐπὶ μετρίῳ τόκῳ 3 ἢ 4 τοῖς %, ἐδάνειζον ποσὸν κατὰ πολὺ ἀνώτερον τοῦ πραγματικοῦ αὐτῶν κεφαλαίου, ἐνεργοῦσαι δὲ καὶ ἄλλας κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις ἰδίως ἐπὶ τῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων, ἐπραγματοποιοῦν σπουδαῖα κέρδη, ὥστε νὰ δίδωσιν εἰς τοὺς ἑαυτῶν μετόχους μερίσματα 10 καὶ 12 τοῖς % ἐκτὸς τοῦ πληρωνομένου εἰς αὐτοὺς ἐνιαυσίου τόκου 6 τοῖς %, ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου τῶν μετοχῶν των.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγορά, ἧτις ἄλλοτε ἐχρησίμευεν ὡς κέντρον ἐμπορίου ἀπασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους, ἀπώλεσε πρὸ πολλοῦ τὴν ιδιότητα ταύτην, διότι αἱ ἐπαρχίαι προμηθεύονται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Εὐρώπης τὰ ἀναγκαζοῦντα αὐταῖς ἐμπορεύματα, ἅπαντες σχεδὸν οἱ εἰς τὴν ἐμπορίαν κυκλοφοροῦντες τὰ κεφάλαιά των, μὴ λαμβάνοντες οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ἐκ τοῦ ἐμπορίου ὠφέλειαν, ἔτρεψαν ἅπασαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς χρηματιστικὴν κερδοσκοπίαν, ἐνασχολοῦντες τὰ κεφάλαιά των εἰς ἐπιχειρήσεις ἐπὶ χρεωγράφων καὶ ἀξιῶν. Καὶ ἐπειδὴ αἱ Τράπεζαι ἐδίδον σπουδαῖα κέρδη εἰς τοὺς κατόχους τῶν μετοχῶν των, οἱ δυνάμενοι νὰ διαθέσωσι ἀλλότρια κεφάλαια, ἔσπευδον νὰ δανεισθῶσιν

ἐπὶ τόκῳ ποσὰ πενταπλασίως καὶ ἑπταπλασίως ἀνώτερα τοῦ ἰδίου κεφαλαίου. Ἡγόραζον δὲ οὕτω μετοχὰς ἑταιριῶν ἢ χρεώγραφα τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐνεχυριάζοντες ταῦτα δι' ὄρισμένον χρονικὸν διάστημα, ἐπὶ ἐκτιμῆσει 10 ἢ καὶ 15 τοῖς % κάτω τῆς ἀγοραίας αὐτῶν ἀξίας, ἐδανείζοντο ἐκ νέου. Ἄπειροι δὲ τοῦ εἶδους τούτου πράξεις ἐλάμβανον χώραν καθ' ἑκάστην καὶ κέρδη σπουδαῖα ἐπραγματοποιούοντο, καθόσον ἀντὶ τοῦ πληρωνομένου τόκου 9 ἢ 10 τοῖς % εἰσπράττοντο κέρδη πολλακίς διπλάσια καὶ τριπλάσια.

Ἄφ' ἑνὸς λοιπὸν αἱ Τράπεζαι, διὰ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πιστώσεων των, ἐτοποθέτουσαν ποσὰ πενταπλάσια τοῦ κεφαλαίου των, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ κερδοσκοποῦντες ἐπὶ τῶν χρεωγράφων καὶ τῶν μετοχῶν ἠγόραζον εἴτε διὰ τῶν χρημάτων τὰ ὅποια ἐδανείζοντο, εἴτε διὰ τῆς χρήσεως πιστώσεων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, μετοχὰς ἢ χρεώγραφα πενταπλασίας καὶ ἑπταπλασίας ἀξίας τοῦ εἰς τὴν διάθεσίν των κεφαλαίου. Καὶ καθόσον μὲν αἱ περιστάσεις ἦσαν ὁμαλαί, καθόσον δηλαδὴ οὐδὲν νέφος ἐκάλυπτε τὸν οικονομικὸν ὀρίζοντα, αἱ δὲ μηχαναὶ τῶν χρηματιστικῶν καὶ ἐμπορικῶν κέντρων ἐξηκολούθουν τὴν τακτικὴν αὐτῶν κίνησιν, ἢ ἀγορὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βεβυθισμένη ἀμέριμνος εἰς τὰς κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς, εἶχεν εἰς κυκλοφορίαν ἅπαντα τὰ κεφάλαιά τῆς, ἴδια τε καὶ ἀλλότρια, πραγματοποιοῦσα οὕτω διὰ τῆς τεραστίας αὐτῆς δυνάμεως κέρδη ἱκανὰ νὰ μεθύσωσι καὶ τὸν μᾶλλον νηφάλιον κερδοσκοπὸν, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀπίστευτον ὑπερτίμησιν ἔλαβον αἱ μετοχαὶ τῶν πλείστων Τραπεζῶν. Ἐπὶ παραδείγματι αἱ μετοχαὶ τῆς Γενικῆς Ὀθωμανικῆς Πίστεως, τῶν ὁποίων τὸ ἀρχικὸν κεφάλαιον συνίσταται ἐκ λιρῶν τουρκικῶν 11, ὑπερετιμήθησαν ἐπέκεινα τῶν λιρῶν 19. Αἱ τῆς Γενικῆς Ὀθωμανικῆς Ἑταιρίας ἀπὸ λίρας στερλίνας 8, ἀρχικὸν κεφάλαιον, ὑπερετιμήθησαν εἰς λίρας στερλίνας 13 $\frac{1}{2}$. Αἱ τῶν Τροχιοδρόμων ἀπὸ λίρας τουρκικῆς 8, ἀρχικὸν κεφάλαιον, ὑπερετιμήθησαν εἰς λίρας τουρκικῆς 24, αἱ δὲ τῆς Τραπεζῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ λίρας στερλίνας 6, ἀρχικὸν κε-

φάλαιον, ὑπερετιμήθησαν εἰς λίρας στερλίνας 9 $\frac{1}{2}$. Τὴν αὐτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἀνάλογον ὑπερτίμησιν ἔλαβον αἱ μετοχαὶ καὶ τῶν λοιπῶν ἑταιριῶν.

Τοιαύτη ἐν συντόμῳ ἦτον ἡ χρηματιστικὴ κατάστασις τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντινουπόλεως, ὁπότε περὶ τὰ μέσα τοῦ ἤδη λήξαντος ἔτους φοβερὰ χρηματιστικὴ κρίσις ἐνέσκηψεν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς Βιέννης, ἣτις ἐκλόνησεν ἐκ βάθρων τὴν πίστιν τῶν συναλλαγῶν καὶ κατήνεγκε τραύματα θανάσιμα. Συγχρόνως ἡ ἀγορὰ Βερολίνου κατέστη λίαν ὑποπτος, ὀλίγον δ' ἔπειτα κρίσις δεινοτάτη ἤρξατο μαστίζουσα τὴν μᾶλλον ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν πόλιν τῆς ἀρκτώας Ἀμερικῆς, τὸ New York, ἐπενεγκοῦσα δυσυπολογίστους ζημίας καὶ καταπτόησασα ἅπαντα τὰ χρηματιστήρια ἐπὶ τῷ φόβῳ μὴ διαδοθῆ εἰς αὐτὸ τὸ καθολικὸν τοῦ χρηματιστικοῦ κόσμου κέντρον, τὴν Ἀγγλίαν, ὁπότε ἡ πυρκαϊὰ ἤθελεν ἀστραπηρῶν διαδοθῆ εἰς ἅπασαν τὴν περιφέρειαν. Εὐτυχῶς ὁ φόβος οὗτος ἐξέλιπεν ἐντὸς ὀλίγου ὀλοτελῶς, ἀλλ' ὁ σάλος διήρκεσε ταραττων τὰ πνεύματα καὶ δι' αὐτῶν τὴν πρῶην τῶν συμφερόντων ἀρμονίαν.

Πρὸς ταῦτα δεόν ἵνα συμπεριλάβωμεν καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Γαλλίᾳ ζήτησιν σιτηρῶν, ἣτις ἀφήρσεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντινουπόλεως πλείστα πραγματικὰ κεφάλαια, ἀποσταλέντα εἰς διάφορα μέρη πρὸς ἀγορὰν σιτηρῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου πρὸς τὰς ἐκ τῆς δυσπιστίας δυσχερείας, ἣτις ἀφαιρεῖ πάντοτε ἐκ τῆς κυκλοφορίας μέγα ποσὸν κεφαλαίων, προστεθῆ καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως ταύτης ἐπελθοῦσα αὐξήσις τοῦ τόκου, ἀναβιβασθέντος ἀπὸ τοῦ προτέρου αὐτοῦ σημείου 9 καὶ 10 τοῖς % εἰς 16 καὶ 18 τοῖς %. Ὡς νὰ μὴ ἤρχουν δὲ ἅπασαι αὐταὶ αἱ δυσχερείαι, αἱ συσσωρευθεῖσαι ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντινουπόλεως, προστεθῆ εἰς ταύτας καὶ ἡ ἀδυναμία εἰς ἣν περιέστη ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις τοῦ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς πρὸς τοὺς ἐγγωρίους δανειστάς αὐτῆς ὑποχρεώσεις τῆς, διότι μεθ' ὅσα καὶ ἂν κατέβαλε μέσα καὶ μ' ὄλον ὅτι ὑπεβλήθη, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου, εἰς ἐξευτελιστικὰς ὡς εἰπεῖν θυσίας,

δὲν ἠδυνήθη ὅμως, εἴτε ἕνεκα τῶν κρίσιμων περιστάσεων, εἴτε ἕνεκα τῆς ὀλίγης ἐμπιστοσύνης τῶν ἐν Εὐρώπῃ κεφαλαιούχων εἰς τὴν ἐνεστῶσαν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν συνομολόγησιν δανείου σπουδαίου, δυναμένου ν' ἀποσοθήσῃ τὸ ἐπαπειλούμενον κακόν, ἢ νὰ περιστείλῃ τὰ καταστρεπτικὰ αὐτοῦ ἀποτελέσματα. Τούτου ἕνεκα, καὶ ἀφοῦ αἱ χρηματικαὶ δυσχέρειαι Βιέννης, Βερολίνου καὶ λοιπῶν ἐμπορικῶν καὶ χρηματιστικῶν κέντρων ἐβελτιώθησαν ἐπαισθητῶς, αἱ τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντινουπόλεως ἔβαινον ἐξογκούμεναι καὶ ἐπαπειλοῦσαι καταστροφῆν.

Ἐκαστος ἐννοεῖ ὅποια ὄφειλον ἵνα ᾧσιν αἱ συνέπειαι καταστάσεως πραγμάτων τοσοῦτον δυσχεροῦς. Ἐνθεν μὲν οἱ ἔχοντες τὰ ἴδια καὶ τὰ ἐκ τῶν πιστώσεων των κεφάλαια τοποθετημένα εἰς δάνεια τῆς Κυβερνήσεως, εἰς χρεώγραφα ἢ μετοχὰς, περιήλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποστῶσιν ἀνυπολογίστους ζημίας, ὅπως ἐκπληρώσωσι τὰς ὑποχρεώσεις των πρὸς τοὺς παρασχόντας εἰς αὐτοὺς πιστώσεις, μὴ ἀποβλέποντες εἰμὴ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς τοιαύτης ὑποχρεώσεως ὑπὸ οἰανδήποτε θυσίαν. Ἐνθεν δὲ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐνεχυριασάντων ἐπὶ κερδοσκοπία μετοχὰς ἢ χρεώγραφα, μὴ δυνάμενοι οὔτε τὰ χρέη των νὰ ἐξοφλήσωσιν, οὔτε τὴν ὑποτιμηθεῖσαν ἀξίαν τῶν ἐνεχυριασθεισῶν μετοχῶν νὰ συμπληρώσωσιν, ἐγκατέλειπον αὐτὰς εἰς τὸν δανειστήν ὅστις τὰς ἐδημοπράτει ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ εἰς οἰανδήποτε προσφερομένην εὐτελεῆ τιμὴν. Τοιοῦτοτρόπως ἐκορυφώθη ἡ δυσπιστία, αὐτὴ ἢ ἄσπονδος ἐχθρὰ τῶν ἐμπορικῶν καὶ χρηματιστικῶν συναλλαγῶν, γενικὴ δὲ ἀναστάσις καὶ ἀνατροπὴ κατέλαβε τὰ πάντα.

Ὅπως δὲ γίνῃ καταληπτὴ ἅπασα ἡ ἕκτασις τῶν ζημιῶν, ἀρκεῖ νὰ σημειώσω τὰς ὑποτιμήσεις τῶν μετοχῶν τῶν σπουδαιότερων ἐκ τῶν προμνησθεισῶν Τραπεζῶν. Αἱ τῆς Τραπεζῆς π. χ. Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ λιρ. στερλ. 9 $\frac{1}{2}$ εἰς λ. στ. 4, αἱ τῆς Γενικῆς Ὀθωμανικῆς Ἐταιρίας ἀπὸ λ. στ. 13 $\frac{1}{2}$ εἰς λ. στ. 6 $\frac{1}{10}$, αἱ τῆς Γενικῆς Ὀθωμανικῆς

Πίστews ἀπὸ λιρ. τουρκ. 19 εἰς λ. τουρκ. 7, αἱ τῶν Τραπεζιῶν ἀπὸ λ. τουρκ. 24 εἰς λ. τουρκ. 7 $\frac{1}{2}$, χωρὶς οὐδ' εἰς αὐτὰς τὰς εὐτελεῖς τιμὰς νὰ συνομολογῶνται πράξεις ὅπως οὐσίωδεις. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ εἶχε προβῆ ἡ κερδοσκοπικὴ ἀφηνίασις, ὥστε ἑταιρία τις συστηθεῖσα πρὸ ἐνὸς ἔτους καὶ ἔχουσα πραγματικὸν κεφάλαιον 400 000 λιρῶν τουρκικῶν, ἀπώλεσεν ἅπαν τὸ μέγα αὐτὸ κεφάλαιον καὶ ἅπαντα τὰ ἐνιαύσια σπουδαῖα κέρδη ἐν ὀλιγίστῳ χρονικῷ διαστήματι, καίτοι περιστοιχιζομένη ὑπὸ μετόχων ἱκανότητος καὶ ὀξυδερχείας οὐ τῆς τυχοῦσης.

Ἡ ἔκθεσις αὕτη τῶν γεγονότων ἀρκεῖ πρὸς κατάληψιν τῶν αἰτιῶν, αἵτινες παρήγαγον τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει χρηματιστικὴν κρίσιν. Ἄφ' ἐνὸς μὲν ἢ ἐν Βιέννῃ καὶ New York τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐνσκήψασα κρίσις, ἡ συνταράξασα τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα· ἢ πολὺ πέραν τοῦ πραγματικοῦ κεφαλαίου ἐπέκτασις τῶν ἐργασιῶν τῶν Τραπεζῶν καὶ ἄλλων ἐταιριῶν· ἢ σπουδαία ἐλάττωσις τῆς ἐν τῇ πόλει οὐσιωδεστερας παραγωγικῆς δυνάμεως, τοῦ χρηματιστικοῦ ἤτοι κεφαλαίου, καὶ ἢ ἐντεῦθεν προσελθοῦσα διατάραξις τῆς ἰσορροπίας τῶν μετρητῶν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς κυκλοφορίας, μέχρις ἀναβιβάσεως τοῦ τόκου εἰς 18 καὶ ἐπέκεινα τοῖς $\frac{1}{10}$ · ἢ παρακολουθοῦσα τὴν τοιαύτην δυσχερῆ καὶ καχεκτικὴν κατάστασιν δυσπιστία, ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας εἶναι ἢ ἐκ τῆς κυκλοφορίας ἀφαίρεσις καὶ ἐν τοῖς κιβωτίοις ἐναποταμίευσις τοῦ χρηματικοῦ. Ἴσως δὲ καὶ ἢ μὴ ὑφισταμένη μεταξὺ τῶν ἐγχωρίων σπουδαίων τραπεζῶν εἰλικρινῆς συνεννόησις.— Ἄφ' ἑτέρου δὲ ἢ ἀδυναμία, εἰς ἣν περιέστη ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδίως αὐτῆς ὑποχρεώσεων, καὶ ἢ ἀπρονοησία εἰς συνομολόγησιν ἐν δέοντι χρόνῳ δανείου ἱκανοῦ ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν διαταραχθεῖσαν ἰσορροπίαν μεταξὺ τοῦ χρηματικοῦ καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς κυκλοφορίας. Ἄπαντα ταῦτα, κυρίως δὲ ὁ τελευταῖος οὗτος λόγος, παρήγαγον τὴν σήμερον ὑφισταμένην καὶ πέραν τοῦ δέοντος παρατεινομένην σοβαρὰν διατάραξιν τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν μόνῃ

ἢ ἐπάνοδος τῶν χρηματικῶν κεφαλαίων δύναται νὰ σώσῃ ἀπὸ τῶν ἐσχάτων καταστροφῶν.

Πιθανὸν ἢ βραχεῖα αὕτη ἐκθεσις γὰρ ἢ ἐλλειπής. ἢ καὶ ἀνακριβής ἐν πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ τοιαύτη οὕσα θέλει ἔχει ἀξίαν τινὰ ἂν ἐπιφέρῃ τὸ ὅποῖον ἐπιδιώκει ἀποτέλεσμα, τοῦ νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τῶν ὀλεθρίων συνεπειῶν τῶν παρακεκινδυνευμένων κερδοσκοπικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ν. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗΣ.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟΝ.

Καθὼς παρατηρεῖ ὁ Κ. Bothschild ἐν τῇ ἀξιολόγῳ περὶ Ταχυδρομείου ἱστορία του, ἢ ὅλη ἀνάπτυξις αὐτοῦ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τέσσαρας ἐποχάς. 1) Ἡγεμονικὴ ἐποχὴ, καθ' ἣν ἢ ταχυδρομικὴ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν διαφόρων τῆς ἐπικρατείας τόπων ἀπέβλεπεν ἰδιαιτέρως εἰς κυβερνητικούς σκοπούς. 2) Μικτὴ ἐποχὴ, καθ' ἣν τὸ ταχυδρομεῖον διαμοιράζεται μεταξὺ τῆς ἡγεμονικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ἰδιωτῶν, ὅτινες ποιοῦνται βαθμηδὸν χρήσιν τῶν ταχυδρομικῶν τῆς ἐπικρατείας μέσων διὰ τὴν προσωπικὴν των συγκοινωνίαν. 3) Ὀργανιστικὴ ἐποχὴ, καθ' ἣν τὸ ταχυδρομεῖον, θεωρούμενον ὡς δημοσία ὑπηρεσία κοινοῦ συμφέροντος, κανονίζεται σταθερώτερον καὶ καλλιεργεῖται ὑπὸ τοῦ ταμειυτικοῦ πνεύματος χάριν ἀποκτήσεως ὅσον ἔνεστι πλείονων εἰσοδημάτων. 4) Προοδευτικὴ ἐποχὴ, εἰς ἣν μόλις ἀπὸ εἰκοσαετίας εἰσῆλθεν ὁ νεώτερος κόσμος διὰ τοῦ γενικοῦ πνεύματος τῆς ἐμπορικῆς ἐλευθερίας, ἥτις, θεωροῦσα τὸ ταχυδρομεῖον ὡς τὸ δραστηριώτατον ὄργανον τῆς μεταξὺ τόπων, προσώπων καὶ συμφερόντων συγκοινωνίας, ἔδωκεν εἰς τὸν μηχανισμόν αὐτοῦ ἀνάλογον διάπλασιν.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐποχὴν ἢ ταχυδρομικὴ συγκοινωνία ἔφθασε τὸν ὑπατον τῆς τελειοποιήσεως βαθμόν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ὑπεχώρησαν τὰ ὅρια τῶν ἐπικρατειῶν καὶ ἀπεδείχθη, ὅτι ὅσον ἀπλοποιεῖται ἢ δημοσία ὑπηρεσία καὶ

καταβιβάζεται τὸ τίμημα τῶν κατὰ μέρος εἰσπράξεων τῆς, τόσον ὠφελεῖται τὸ κοινὸν πλείοτερον καὶ πληροῦται ὁ δῆμος ἢ θησαυρὸς βεβαιότερον. Τοιοῦτοτρόπως ὅταν π. χ. ἐν Ἀγγλίᾳ ἢ ἐνιαύσιος ταχυδρομικὴ κίνησις περιλαμβάνει πλέον τοῦ διλιουρίου ἐπιστολῶν, δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἐπὶ τῆς ὅλης ἐθνικῆς οἰκονομίας ἐπιρροὴν τοιαύτης ἐντάσεως. Ἀναλόγως τὰ πλεῖστα τῶν καθ' ἡμᾶς ἐθνῶν ὠφελήθησαν ἐκ τῶν δοκιμασθέντων οἰκονομικῶν ὄρων τῆς νεωτέρας προόδου. Εἰς ποῖον σημεῖον ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην διατελεῖ ἢ ἡμετέρα χώρα;

Ἡ Ἑλληνικὴ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία διαιρεῖται εἰς δημοσίαν καὶ δημοτικὴν, ἐξ ὧν ἢ μὲν ἐνεργεῖται διὰ τῶν ὀργάνων τῆς ἐπικρατείας, ἢ δὲ διὰ τῶν ὀργάνων τοῦ δήμου. Ἔχω ὑπ' ὄψιν τελευταῖον τινὰ δημοσιευθέντα χωρογραφικὸν πίνακα τῆς δημοσίας ἐν Ἑλλάδι ταχυδρομίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται ὅτι ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς ὑπάρχει μέγα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον κενὸν ἄγνωστον πρὸς τὸν δῆμόσιον ταχυδρομικὸν σάκκον. Ἀπὸ τῆς Λεβαδείας, Λαμίας, Καρπενησίου, Ἀγρινίου, Μεσολογγίου, Ναυπάκτου καὶ Ἀμφίσης πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἄργους, Τριπόλεως, Βυτίνης, Δημητσάνης, Πύργου, Γαστούνης, Λαχαινῶν, Πατρῶν, Αἰγίου καὶ Κορίνθου πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν (ἐκτὸς μιᾶς πρὸς τὰ Καλάβρυτα γραμμῆς) ἐν Πελοποννήσῳ κατοικοῦσι πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων, διὰ τοὺς ὁποίους ἢ ταχυδρομικὴ συγκοινωνία πολὺ ἀπέχει τῆς τελευταίας τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν ἐποχῆς.

Ἐν γένει ἢ δημοσία ταχυδρομία ἐνεργεῖται παρ' ἡμῶν δι' 126 γραφείων, ἐξ ὧν 45 ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, 43 ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ 38 ἐν ταῖς νήσοις. Παραλείπω 9 γραφεῖα τῶν ἐν Τουρκίᾳ διατηρουμένων ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐπικρατειῶν, ἰδιαιτέρων ταχυδρομικῶν γραμμῶν. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν δημοτικῶν ταχυδρομείων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δήμων. Ἡ ἐν αὐτοῖς τάξις προϋποθέτει πολλοὺς ὄρους. Τοιοῦτοτρόπως ἐνθυμοῦμαι, ὅτι κατὰ

τὸ παρελθὸν θέρος ζητῶν ἐν τῷ διὰ Κηφισιὰν δημοτικῷ ταχυδρομείῳ ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν πρὸ 15 ἡμερῶν φίλος μοι διεύθυνε ἐξ Ἀθηνῶν (ἀπόστασις 1 $\frac{1}{2}$ ὥρας), εὔρον πέντε ἐτέρας ἐπιστολάς διὰ παροίκους ἐπίσης τοῦ χωρίου ἀρχαιοτέρας κατὰ ἓνα μῆνα τῆς ἰδικῆς μου. Ἐλαβον λοιπὸν ὅλας καὶ ἐξετέλεσα χρέη ταχυδρόμου πάνυ εὐχαρίστως.

Ἐπὶ τὴν ἐποψὴν τῆς θαλασσίας ταχυδρομίας τὰ σημαντικώτερα κέντρα ἀποτελοῦσιν ἡ Σύρος (17 γραμμαί), ὁ Πειραιεύς (12 γραμμαί) καὶ ἡ Κέρκυρα (6 γραμμαί). Ὅσον ἀφορᾷ ἰδιαιτέρως τὴν διεθνή, πρὸς δυσμὰς μὲν συνδεόμεθα μετὰ τῆς Μασσαλίας διὰ 4 γραμμῶν, μετὰ τῆς Τεργέστης ἐπίσης διὰ 4 καὶ μετὰ τοῦ Βρεντησίου διὰ 1· μετὰ τῆς Ἀνατολῆς δὲ συνδεόμεθα διὰ 12 γραμμῶν, ἐξ ὧν αἱ 7 συγκεντροῦνται ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸς τὴν ὁποίαν ἄγουσι τρεῖς εὐθεῖαι. Ἐν γένει ἡ θαλασσία ταχυδρομία ἐνεργεῖται δι' ἀτμοκινήτων, ἐξ ὧν τὰ μὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀτμοπλοικὴν ἑταιρίαν, τῆς ὁποίας ἡ χρησιμότης περιορίζεται ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐπικρατείας, τὰ δὲ εἰς τὴν Αὐστροουγγρικήν ἑταιρίαν τοῦ Λόυδ, εἰς τὰς Γαλλικὰς τῶν Διαπορθμεύσεων καὶ τοῦ Φρεσινέ, εἰς τὴν Ἰταλικὴν Τρινάκριαν καὶ τὴν Αἰγυπτιακὴν Χεδιβιέ. Ἐν τούτοις διατελοῦσιν ἔτι κατὰ διαφορούς τοῦ ἐσωτερικοῦ τόπους ἐν χρήσει καὶ ταχύπλοα πλοίαρια, καθὼς π. χ. μεταξὺ Ὑδρας καὶ Ἐρμιόνης, Σκιάθου καὶ Σκοπέλου, κλπ. ἐξ οὗ συνάγεται, ὅτι ἡ κατὰ θάλασσαν συγκοινωνία δὲν ἐφθασεν ἔτι τὴν ὀριστικὴν τῆς παρ' ἡμῶν ἀνάπτυξιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τῆς ξηρᾶς, ὁ ταχυδρομικὸς σάκκος διατελεῖ ὑπὸ τοὺς κοινούς ἐν τῷ τόπῳ ὅρους· ταξειδεύει λοιπὸν ἐπὶ ἀμαξῶν ὅσον δύναται, ἀκολούθως ἐπὶ πώλου ἵππου καὶ τέλος ἐπὶ ὄμου ἀνθρώπου. Ὁ δὲ μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν σιδηροδρομικὸς ἀτμὸς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ μόνον ὡς ταχυδρομικὸν δείγμα ($\frac{1}{2}$ ὥρας).

Ἡ κίνησις τοῦ ἡμετέρου ταχυδρομείου ἀποτελεῖ ἐνδεικτικώτατον γνῶρισμα τῆς προϊούσης ἀκμῆς κατὰ τὴν ἐθνικὴν ἐν γένει συναλλαγὴν. Τοιοῦτοτρόπως ἐνῶ κατὰ

τὸ 1863 διεβίβασε 1 142 421 ἐπιστολάς, ὁ ἀριθμὸς οὗτος κατὰ τὸ 1872 ἀνέβη εἰς 1 997 230. Ἐπὶ ἐτέραν ἐποψὴν ἡ δημοσιογραφικὴ δραστηριότης ἀπὸ 702 133 κατὰ τὸ 1863, διεβίβασε 1 479 288 τῷ 1872. Ἐν γένει ἡ μὲν πρώτη πενταετία (1863—1867) περιλαμβάνει 7 288 088 ἐπιστολάς καὶ 4 546 894 ἐντυπα, ἡ δὲ δευτέρα (1868—1872) 9 453 248 ἐπιστολάς καὶ 5 530 760 ἐντυπα· ἀπὸ ἔτους δὲ εἰς ἔτος παρατηρεῖται ἐν ὅλῃ τῇ περιόδῳ σταθερὰ ἢ ἀνάπτυξις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν λόγῳ ταχυδρομικῶν διαβιβάσεων.

Ἡ πρόσοδος τὴν ὁποίαν ὁ δημόσιος θησαυρὸς ἠντήλησεν ἐκ τῆς ταχυδρομικῆς ταύτης κινήσεως, συνεποσώθη εἰς 5 843 346 δρ. ἐξ ὧν διὰ τὴν πρώτην πενταετίαν 2 765 483 δρ. καὶ διὰ τὴν δευτέραν 3 047 633 δρ. Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη δεῖται ἰδιαιτέρας ἐρεῦνης, διότι ἀπὸ 439 644 δρ. κατὰ τὸ 1863, ἀνέβη εἰς 496 244 δρ. τῷ 1864, εἰς 642 492 τῷ 1865, καὶ εἰς 642 946 τῷ 1866, ἵνα καταβῆ εἰς 604 464 τῷ 1867, εἰς 600 372 τῷ 1868 εἰς 596 323 τῷ 1869 καὶ εἰς 582 349 τῷ 1870, ὅπως πάλιν ἀναβῆ τῷ 1871 εἰς 644 400 καὶ τῷ 1872 εἰς 647 247. Κατὰ τὰ δύο οὕτω τελευταῖα ἔτη παρατηρεῖται ἡ μείζων ἔντασις εἰς τὰς ταχυδρομικὰς εἰσπράξεις. Πόθεν ὅμως προήλθεν ἡ κατὰ τὰ ἔτη 1867, 1868 καὶ 1869 ἀντίστροφος τάσις εἰς ἐλάττωσιν τῶν ταχυδρομικῶν εἰσοδημάτων; — Ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς ἡ διαβίβασις ἐπιστολῶν καὶ ἐντύπων διετέλει καθ' ὅλα τὰ ἔτη εἰς συνεχῆ πρόοδον, ἀφ' ἐτέρου παρενέβησαν τέσσαρες ταχυδρομικαὶ μετὰ τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας συμβάσεις ἐλαττοῦσαι τὰ διεθνῆ τέλη. Ἐχρειάσθη λοιπὸν ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξις τῆς ἐθνικῆς δραστηριότητος, ἵνα οὐ μόνον ἀναπληρώσῃ τὸ τριετὲς ταχυδρομικὸν ἔλλειμμα, ἀλλ' ἐπιφέρῃ καὶ αὔξησιν ἐπὶ τῆς μείζονος κατὰ τὸ 1866 ταχυδρομικῆς ἐσοδείας τῶν δρ. 642 926, κατὰ δρ. 34 294.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι γενικὸν ἐν τῇ οἰκονομικῇ τῶν ἐθνῶν ἱστορίᾳ. Ὅσῳ καταβιβάζονται τὰ τέλη, τόσῳ ἡ

χρήσις τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας καθίσταται γενικωτέρα. Ἄλλοτε ἔπρεπε νὰ εἶναι τις πλούσιος, ἵνα ἐνεργῇ ἀπροσκόπτως ταχυδρομικὰς ἀποστολάς ἐκτὸς τῆς πόλεως του. Σήμερον δύναται ὁ πτωχότερος ἄνθρωπος νὰ κινήσῃ τὴν ὄλην ταχυδρομικὴν μηχανὴν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς ἐπικρατείας, πληρόνων μόνον 20 λεπτά! Καὶ ἐν τούτοις καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο δύναται ἐτι μᾶλλον νὰ μετριάσθῃ. Τοιοῦτοτρόπως ἐν Ἀγγλίᾳ κυκλοφοροῦσιν αἱ κοινὰ ἐπιστολαὶ ἀντὶ μιᾶς πέννας, δέκα περίπου λεπτῶν, οὐ μόνον χωρὶς νὰ καταπέσωσιν αἱ ταχυδρομικαὶ εἰσπράξεις, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἵνα ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ μεταρρύθμισις αὕτη τοῦ ταχυδρομικοῦ τέλους ὑπῆρξε κυριωτάτῃ αἰτία εἰς τὴν μείζονα ἀφθονίαν τῆς ταχυδρομικῆς ἐσοδείας. Πόση δὲ ἐν γένει ἀναπτέρωσις τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἐκ τῆς προχείρου πάντοτε μεταφορᾶς τῶν στοχασμῶν!

Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα, ὅταν καλῶνται εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν κοινωνικῶν ἀγαθῶν οἱ μεγάλοι πληθυσμοί. Ἐὰν ἐπιτήδαιοι κερδοσκόποι εὐρίσκωσι τὸ συμφέρον των ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ἐνυπάρχει ἐντὸς τῶν λαῶν, ἐντὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολλῶν, τοιαύτῃ δύναμις, οἷαν βλέπομεν καὶ εἰς τὰς σταγόνας τῆς βροχῆς, αἵτινες σχηματίζουσι τοὺς ποταμούς καὶ τοὺς μεγάλους τῶν ὑδάτων ὄγκους.

ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΑΙ ΑΝΑΚΡΙΣΕΙΣ.

Μεταξὺ τῶν ὠραιοτέρων ἐργασιῶν τῆς ψυχῆς ἢ ἐμφυτος τάσις πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας ἀποτελεῖ τὸν πολυτιμώτερον σύνδεσμον μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων. Ὅταν ὁ Θεὸς γνωρίζῃ, ὁ λογικὸς ἄνθρωπος ἐρευνᾷ, εἰς μόνους δὲ τοὺς τυφλοὺς ἐπιτρέπεται νὰ μὴ βλέπωσι. — Θέλετε νὰ διακρίνητε τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως ἑνὸς ἀτόμου ἢ πολλῶν ὅμοῦ; Ἐχετε πρόχειρον τὸ μέτρον; εἶναι ὁ ἔρως τῆς ἀληθείας. Δι' αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ τὰ ἄτομα καὶ τοὺς λαοὺς εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας· διότι εἶναι οἱ μὲν φιλαληθέστεροι, οἱ δὲ ἥττον φιλαληθεῖς. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῶν λαῶν

μόνα τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα ἔχουσι τὸ προτέρημα τῆς καλλιέργειας τοῦ δένδρου τῆς ἀληθείας. Ἐνῶ οἱ δεσποτικοὶ λαοὶ ἀποβλέπουσιν εἰς τὸν μονάρχην ὡς καθολικὸν ὁδηγὸν τῆς διανοίας αὐτῶν, τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος δεικνύει ὅποιαν δύναμιν ἀληθείας κέκτηται τὸ κοινοβούλιον αὐτοῦ ἐν τῷ μηχανισμῷ τῶν ἐπιστήμων ἀνακρίσεων του. Τὸ μέγεθος τῆς πολιτικῆς ταύτης ἐργασίας μαρτυρεῖ ἡ δημοσίευσίς τῶν ἀπὸ τοῦ 1715—1847 γενομένων κοινοβουλευτικῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνακρίσεων, διότι ἀπετέλεσεν 845 ὄγκους εἰς 4tes τόμους. Πόσον ἔκτοτε ἠῤῥῆσεν ὁ ἀριθμὸς οὗτος!

Μόλις ζήτημά τι ἐκ τῶν σπουδαίων αὐτοῦ πρακτικῶν συνεπειῶν κινήσει τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ καὶ εὐθὺς ἡ ἀντιπροσωπεῖα τοῦ ἔθνους ἐπιλαμβάνεται τῆς ὑποθέσεως, διατυπώνει τὸ θέμα καὶ διορίζει ἐπιτροπὴν πρὸς ἐρευναν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν περιστάσεων. Ὅταν κατὰ τὸ 1810 ἐπρόκειτο νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ νομισματικὴ τῆς Ἀγγλίας κατάστασις, διορίσθησαν 21 πρόσωπα· ὅταν κατὰ τὸ 1866 τὸ ζήτημα τῶν γαιανθράκων συνεκίνησε τὴν χώραν, διορίσθησαν 15. Καταβάλλεται δὲ ἰδιαιτέρως πάντοτε φροντίς, ἵνα ἐν ταῖς ἐπιτροπαῖς ταύταις ἀντιπροσωπεύωνται αἱ διάφοροι ὑπὸ συζήτησιν ἰδέαι, ὅπως ὅταν ἀρχίσῃ ἡ δημοσία ἀνάκρισις, τὰ ἐξεταζόμενα πρόσωπα εὐρεθῶσιν ἀπέναντι ὅλων τῶν δυνατῶν ἀποριῶν. Τότε, ἐπειδὴ ἕκαστον μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀποταίνῃ ἐρωτήσεις, ἰδιότυπὸς τις ἀνοίγεται διαλεκτικὸς μεταξὺ ἐξεταζομένων καὶ ἐξεταζόντων ἀγὼν, τοῦ ὁποίου τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα συνίσταται εἰς τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ἐξάντησιν τοῦ ζητήματος.

Πρέπει νὰ ἴδῃ τις τὰ πρακτικὰ τοιούτων ἀνακρίσεων, ἵνα θαυμάσῃ τὴν ἐντέλειαν, τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν σταθερότητα εἰς ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας. Οὕτω κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1841 κοινοβουλευτικὴν ἐπὶ τοῦ τόκου ἀνάκρισιν ἐσαφηνίσθησαν πλείονα τῶν 470 ζητημάτων, αἱ δὲ ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Ἀγγλικῆς Τραπεζῆς ἐν ἔτει 1832 καταθέσεις τῶν Palmer, Loyd, Tooke ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς ἐρωτήσεις προσώπων οἷοι οἱ Althorp, Russell, Peel. Ἐν γένει ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρως μὲν κοινωνικὴ ἀνάπτυξις, διακεκριμένη δὲ ἰκανότης καὶ διὰ τοὺς ἐρωτῶντας καὶ διὰ τοὺς ἀποκρινομένους, ὅπως κατορθωθῇ ὁ ἔξοχος τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀνακρίσεων σκοπός.

Βεβαίως προϋποτίθενται πάντοτε πολλοὶ κοινωνικοὶ ὅροι. Ἐν βᾶσιν ὅμως ὅλων ἀποτελεῖ ἡ ἐλευθερία. Μόνον ὑπὸ τὸ ὅριον αὐτῆς

φῶς δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τις τὴν βίβλον τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ὅπως προάγεται ἡ ἐλευθερία εἰς τὰ ἔθνη, τόσῳ καὶ ἡ ἀνακριτικὴ ἐξουσία τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν εἰσάγεται εἰς τὰ ἔθνη. Δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐκ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ, κλασσικῆ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀνακρίσεων γῆ. Ζητήματα, ἐν ἄλλαις χώραις συνταράσσοντα ὀλόκληρον τὴν ἐθνικὴν ἁρμονίαν, μελετῶνται ἐκεῖ καὶ λύονται ἀκινδύνως ἅμα καὶ προοδευτικῶς, διότι κατωρθώθη διὰ μέσου τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐρευνῶν κοινὴ τις ἐν τῷ τόπῳ συνενόησις ἐπὶ τῶν ἐμπνευστῶν αὐτὰ θεμελιωδῶν ἰδεῶν.

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Αἱ ἐν τῇ Βουλῇ ἀπὸ δύο ἡδὴ ἐβδομάδων συζητήσεις μαρτυροῦσιν, ὅτι τὸ ἐλεύθερον πολίτευμα ἤρχισε νὰ ὠριμάζῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. Εἶναι βεβαίως κρισιμοτάτη περίοδος ἐκείνη, καθ' ἣν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τόπου τινος συνασπίζονται οὐχὶ ἐν συνομωσίαις ἀλλὰ διὰ τοῦ βήματος καὶ τῆς ψήφου, ὅπως σταματήσωσι τὸν χεῖμαρρον τῆς προσωπικῆς κυβερνήσεως. Τὰ συντάγματα τῶν ἐθνῶν δημιουργοῦνται μὲν ὑπὸ τῶν Συνελεύσεων, ἐμποδοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν Βουλῶν.

— Ὑπὸ ἀκριβῶς οἰκονομικὴν ἔκτασιν δὲν γνωρίζω πρᾶκτικωτέραν πρὸς τὸν σκοπὸν πρότασιν τῆς ἐν τῷ ὑποβληθέντι νομοσχεδίῳ περὶ ποινικῆς καταδιώξεως τῶν ἐνεργούντων ἢ διατασσόντων εἰσπράξεις δημοσίων ἐσόδων ἢ πληρωμῆς δημοσίων ἐξόδων, ἀναγομένων εἰς ἔτος τοῦ ὁποίου δὲν ἐψηφίσθη ὁ προϋπολογισμὸς. Χωλαίνει δὲ ἡ πρότασις μόνον διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς. Ὅταν ἀρκεῖ νὰ ὑποβάλλῃ Κυβέρνησις τις τὸν προϋπολογισμὸν καὶ ἔπειτα νὰ διαλύῃ, ὅλη ἡ λειτουργία τοῦ νόμου ἐκμηδενίζεται. Διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται μᾶλλον νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἐπιψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐντὸς τοῦ προηγουμένου ἀστηρῶς ἔτους καὶ εἰς τοιοῦτον τρέπον (ἀπὸ τοῦ πρώτου π. χ. μηνός) ὥστε ἐν περιπτώσει διαλυτικῆς πολιτικῆς, ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀρθρῶν 37 καὶ 54 τοῦ Συντάγματος νὰ ὑπολείπηται πάντοτε χρονικὸν διάστημα διὰ τόσας τῆς Βουλῆς ἀρνήσεις καὶ διαλύσεις, ὅσας τὸ ἔτος χωρεῖ.—Ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ φορολογηθῇ ὁ λαός, πρέπει ἀφεύκτως νὰ ἐπέλθῃ συμβιβασμὸς διὰ τῆς ἐπὶ τέλους ὑποχωρήσεως εἰς τὴν γνώμην τῶν ἐκλεκτῶν του.

Ἐν Ἀθήναις, 2 Μαρτίου 1874.